This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Über dieses Buch

Dies ist ein digitales Exemplar eines Buches, das seit Generationen in den Regalen der Bibliotheken aufbewahrt wurde, bevor es von Google im Rahmen eines Projekts, mit dem die Bücher dieser Welt online verfügbar gemacht werden sollen, sorgfältig gescannt wurde.

Das Buch hat das Urheberrecht überdauert und kann nun öffentlich zugänglich gemacht werden. Ein öffentlich zugängliches Buch ist ein Buch, das niemals Urheberrechten unterlag oder bei dem die Schutzfrist des Urheberrechts abgelaufen ist. Ob ein Buch öffentlich zugänglich ist, kann von Land zu Land unterschiedlich sein. Öffentlich zugängliche Bücher sind unser Tor zur Vergangenheit und stellen ein geschichtliches, kulturelles und wissenschaftliches Vermögen dar, das häufig nur schwierig zu entdecken ist.

Gebrauchsspuren, Anmerkungen und andere Randbemerkungen, die im Originalband enthalten sind, finden sich auch in dieser Datei – eine Erinnerung an die lange Reise, die das Buch vom Verleger zu einer Bibliothek und weiter zu Ihnen hinter sich gebracht hat.

Nutzungsrichtlinien

Google ist stolz, mit Bibliotheken in partnerschaftlicher Zusammenarbeit öffentlich zugängliches Material zu digitalisieren und einer breiten Masse zugänglich zu machen. Öffentlich zugängliche Bücher gehören der Öffentlichkeit, und wir sind nur ihre Hüter. Nichtsdestotrotz ist diese Arbeit kostspielig. Um diese Ressource weiterhin zur Verfügung stellen zu können, haben wir Schritte unternommen, um den Missbrauch durch kommerzielle Parteien zu verhindern. Dazu gehören technische Einschränkungen für automatisierte Abfragen.

Wir bitten Sie um Einhaltung folgender Richtlinien:

+ *Nutzung der Dateien zu nichtkommerziellen Zwecken* Wir haben Google Buchsuche für Endanwender konzipiert und möchten, dass Sie diese Dateien nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke verwenden.

+ *Keine automatisierten Abfragen* Senden Sie keine automatisierten Abfragen irgendwelcher Art an das Google-System. Wenn Sie Recherchen über maschinelle Übersetzung, optische Zeichenerkennung oder andere Bereiche durchführen, in denen der Zugang zu Text in großen Mengen nützlich ist, wenden Sie sich bitte an uns. Wir fördern die Nutzung des öffentlich zugänglichen Materials für diese Zwecke und können Ihnen unter Umständen helfen.

+ *Beibehaltung von Google-Markenelementen* Das "Wasserzeichen" von Google, das Sie in jeder Datei finden, ist wichtig zur Information über dieses Projekt und hilft den Anwendern weiteres Material über Google Buchsuche zu finden. Bitte entfernen Sie das Wasserzeichen nicht.

+ *Bewegen Sie sich innerhalb der Legalität* Unabhängig von Ihrem Verwendungszweck müssen Sie sich Ihrer Verantwortung bewusst sein, sicherzustellen, dass Ihre Nutzung legal ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass ein Buch, das nach unserem Dafürhalten für Nutzer in den USA öffentlich zugänglich ist, auch für Nutzer in anderen Ländern öffentlich zugänglich ist. Ob ein Buch noch dem Urheberrecht unterliegt, ist von Land zu Land verschieden. Wir können keine Beratung leisten, ob eine bestimmte Nutzung eines bestimmten Buches gesetzlich zulässig ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass das Erscheinen eines Buchs in Google Buchsuche bedeutet, dass es in jeder Form und überall auf der Welt verwendet werden kann. Eine Urheberrechtsverletzung kann schwerwiegende Folgen haben.

Über Google Buchsuche

Das Ziel von Google besteht darin, die weltweiten Informationen zu organisieren und allgemein nutzbar und zugänglich zu machen. Google Buchsuche hilft Lesern dabei, die Bücher dieser Welt zu entdecken, und unterstützt Autoren und Verleger dabei, neue Zielgruppen zu erreichen. Den gesamten Buchtext können Sie im Internet unter `http://books.google.com` durchsuchen.

839.352
B45
1864

B 971,795

839.352
B45
1864

KONINKRIJK BELGIË.

SPELLING DER NEDERDUITSCHE TAAL.

KONINKLIJKE BESLUITEN

GENOMEN TER REGELING DIER SPELLING

EN

VERSLAG DER COMMISSIE,

DIE BELAST IS GEWEEST

MET DE MIDDELEN VOOR TE STELLEN OM TOT DE EENPARIGHEID TE GERAKEN.

GENT,
BOEKDRUKKERIJ VAN C. ANNOOT-BRAECKMAN.
1864.

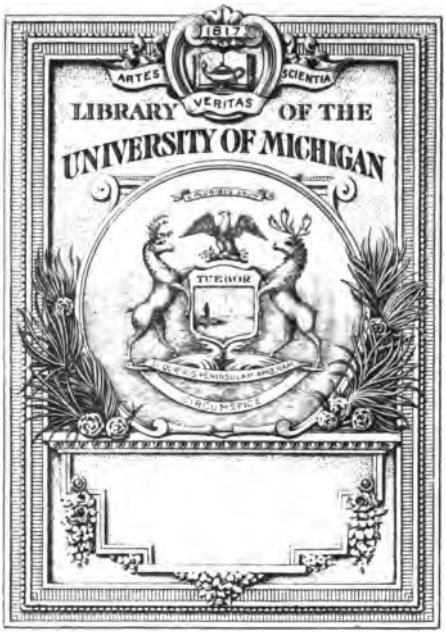
1817
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR

410

SPELLING DER NEDERDUITSCHE TAAL.

VERSLAG DER COMMISSIE.

Belgium. Commission royale pour la réforme de l'orthographie, 1864.

KONINKRIJK BELGIË.

SPELLING DER NEDERDUITSCHE TAAL.

KONINKLIJKE BESLUITEN

GENOMEN TER REGELING DIER SPELLING

EN

VERSLAG DER COMMISSIE,

DIE GELAST IS GEWEEST

MET DE MIDDELEN VOOR TE STELLEN OM TOT DE EENPARIGHEID TE GERAKEN.

GENT,
BOEKDRUKKERIJ VAN C. ANNOOT-BRAECKMAN.

1864.

839.352
B45
1864

Lib. Comm.
Mijhoff
6-29-28
1758

Door een groot getal letterkundigen werd in den laatsten tijd het verlangen uitgedrukt, dat eenige wijzigingen mochten worden toegebracht aan de spelregels, in 1841 door het Gentsche taalcongres aangenomen, om deze te doen overeenstemmen met den voortgang, welken de taalkunde sedert een twintigtal jaren heeft gedaan. Dit verlangen, meermaals in tijdschriften en op taalcongressen uitgesproken, vond gehoor bij de meeste schrijvers in Vlaamsch België, die het raadzaam oordeelden het tot dan toe gevolgde stelsel te verlaten. Het Staatsbestuur dacht het noodzakelijk door eene Commissie, samengesteld uit bevoegde mannen, te doen onderzoeken, of die wijzigingen in de staatsscholen bij het onderwijs der Vlaamsche taal ingevoerd, en bij het uitvaardigen van bestuurlijke acten mochten worden in acht genomen.

De Minister van Binnenlandsche Zaken liet te dien einde in den *Moniteur Belge* van den 2den februari 1864, het volgende verslag, vergezeld van een koninklijk besluit, verschijnen :

VERSLAG AAN DEN KONING.

SIRE,

Een koninklijk besluit van den 6den september 1836 heeft eenen wedstrijd uitgeschreven, voor doel hebbende eene critische verhandeling over de verschillende betwiste punten in zake van Vlaamsche spelling, met aanduiding der geschiktste middelen om tot de eenparigheid te geraken.

Ten gevolge van dien wedstrijd werd een spellingstelsel aangenomen door een te Gent gehouden taalcongres en door bijna al de Vlaamsche letterkundigen.

Sedert heeft de beoefening der Vlaamsche taal voortgang gedaan, en de spelling, door het congres van Gent aangenomen, heeft van wege onze taal- en letterkundigen eenige wijzigingen ondergaan, gestaafd op eene grondigere kennis der grondbeginselen van dc taal.

Ik heb de eer aan U. M. voor te stellen eene Commissie te benoemen, die zal gelast worden de waarde dier veranderingen te onderzoeken, en te bepalen in hoeverre zij kunnen aangenomen worden voor het onderwijs der Vlaamsche taal in de scholen en athenæa van den Staat en voor de bestuurlijke briefwisseling.

Dit voorstel doende, Sire, is mijn voornemen geenszins eene officiëele spelling op te dringen; maar het is noodig, dat er gelijkheid besta tusschen de spelling, welke in de staatsscholen wordt onderwezen, en degene der taal- en letterkundigen, die de eenige rechters in dergelijke zaak zijn.

De Commissie, waarvan ik de eer heb de instelling voor te dragen, zal dus het werk moeten voortzetten, dat in 1836 begonnen is, en de middelen opzoeken om tot de gewenschte eenheid te geraken. Het Gouvernement, na kennis genomen te hebben van haar werk, zal, met eerbiediging der individuëele vrijheid, in de perken zijner betrekkingen, de regelen, door de Commissie gesteld, kunnen aannemen en bevorderen.

Het zedelijk gezag dier Commissie zal, ik ben er van overtuigd, Sire, voldoende wezen om de verschillendste meeningen te bevredigen, en al degenen, die de Vlaamsche letteren beoefenen, tot een eenvormig stelsel te brengen.

Door den maatregel, dien ik de eer heb aan de koninklijke onderteekening te onderwerpen, zal U. M. een nieuw blijk geven van Hare genegenheid voor al wat de beoefening der letteren over 't algemeen aangaat, en van het belang hetwelk Zij in 't bijzonder stelt in den bloei en de ontwikkeling der Vlaamsche taal en letterkunde.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

ALP. VANDENPEEREBOOM.

Leopold, Koning der Belgen,

Aan allen, enz.

Overwegende, dat de spelling der Vlaamsche taal, aangenomen ten gevolge van den wedstrijd, die uitgeschreven werd door ons besluit in dato 6 september 1836, zekere hervormingen en wijzigingen heeft ondergaan, die voortspruiten uit eene grondiger bestudeering van de grondbeginselen der taal ;

Overwegende, dat het in 't belang der Vlaamsche letterkunde ligt om tot een eenparig stelsel te komen ;

Op voorstel van onzen Minister van Binnenlandsche Zaken,

Hebben wij besloten en wij besluiten :

Art. 1. Eene Commissie, bestaande uit letter- en taalkundigen, zal gelast worden om de waarde te onderzoeken van de wijzigingen, die toegebracht zijn aan het stelsel, dat aangenomen is voor de Vlaamsche spelling, en om de geschiktste middelen op te zoeken om tot de eenparigheid te geraken.

Art. 2. Worden benoemd tot leden dier Commissie :

De heeren Conscience, letterkundige te Kortrijk ;
Dautzenberg, id. te Brussel ;
David (priester), professor aan de hoogeschool van Leuven ;
De Decker, lid van de kamer der volksvertegenwoordigers ;
Heremans, professor aan het koninklijk athenaeum te Gent ;
Stallaert, id. te Brussel ;
Van Beers, id. te Antwerpen.

De heer D. Delcroix, letterkundige, wordt bij die Commissie gevoegd als secretaris.

Art. 3. Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is gelast met de uitvoering van het tegenwoordig besluit, en zal voorzien in de vervanging der leden, die zouden verhinderd zijn aan te nemen.

Gegeven te Laeken, den 25sten januari 1864.

LEOPOLD.

Van 's Konings wege,

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

ALP. VANDENPEEREBOOM.

Daar de heer De Decker verklaarde het lidmaatschap der Commissie niet te kunnen aanvaarden, zoo verving de heer Minister van Binnenlandsche Zaken hem door den heer F. Rens, voorzitter der maatschappij van Nederlandsche letterkunde *de taal is gansch het volk* te Gent.

De Commissie werd op den 11den februari daarop volgende door den heer Minister ingesteld, en koos tot haren voorzitter den heer J. David, terwijl het ondervoorzitterschap aan den heer F. Rèns werd opgedragen. Oogenblikkelijk begon de Commissie hare werkzaamheden, die in eene reeks van zittingen werden voortgezet. Wanneer de taak, die haar door het Staatsbestuur werd opgedragen, was geëindigd, gelastte zij den heer J. F. J. Heremans met het opmaken van het verslag harer werkzaamheden, dat op den 7den september 1864 door dien heer werd voorgelezen, en door de Commissie goedgekeurd.

SPELLING

DER

NEDERLANDSCHE TAAL.

REGELS

DOOR DE

KONINKLIJKE COMMISSIE VOORGESTELD.

In der jüngsten zeit beginnt ein regsamer eifer der belgischen gelehrten für die überlang versäumte erforschung ihres reichen alterthums zu erwachen und durch dies treffliche mittel erfrischung der nationalsprache zu fördern. versteht sich eine solche auf ihren wahren vortheil, so wird sie sich eng an das holländische zu schliessen, nicht von ihm zu sondern suchen, denn es scheint klar, dass zwischen der deutschen und französischen literatur auf beschränktem boden eine niederländische nur fortgedeihen kann, wenn sie alle ihre kräfte einig zusammen nimmt; nicht aber werden zwei ausflüsse eines und desselben dialects mit besonderen idiotismen und orthographien sich geltend zu machen vermögen.

JACOB GRIMM.

In de eerste zitting der Commissie, die bij koninklijk besluit van 25sten januari laatstleden werd gelast, de verschillende wijzigingen te onderzoeken, welke het spellingstelsel, in 1841 door het Gentsche taalcongres aangenomen, heeft ondergaan, en tevens middelen te beramen om tot de wenschelijke eenheid te geraken, stelde de Commissie, als hoofdbeginsel harer werkzaamheden, vast, dat men het verschil van spelling, hetwelk al te lang onze taal in Vlaamsch en Hollandsch heeft verdeeld, moest trachten te

doen verdwijnen. Te dien einde zouden door haar pogingen worden aangewend, om zich met de Redactie van 't aanstaande Nederlandsch Woordenboek, hetwelk den grootsten invloed op de gemeenschappelijke taal van Zuid en Noord moet uitoefenen, te verstaan, opdat de regels, die de Commissie aan het Staatsbestuur zou voorleggen, mochten overeenstemmen met degenen, welke door die Redactie in haar werk zullen worden in acht genomen. Een ontwerp voor de spelling van dit Woordenboek werd reeds door de Redactie in het licht gegeven, en aanmerkingen van deskundigen daarop uitgelokt. De Commissie nam dit ontwerp tot leiddraad harer beraadslagingen, en besloot met de Redactie van het Woordenboek in onderhandeling te zullen treden, indien er zich punten in dit ontwerp voordeden, tegen welke zij zou oordeelen bedenkingen te moeten inbrengen.

De Commissie acht het zich eenen plicht eens en vooral te verklaren, dat zij heeft geloofd zich in hare beraadslagingen op een verheven standpunt te moeten plaatsen : zij besloot zich door bekrompene eigenliefde noch vooroordeelen te laten terughouden of misleiden. Alleenlijk beweegredenen van louter wetenschappelijken, en geenszins van staatkundigen (1) of godsdienstigen aard, die toch met de spelling eener taal niets gemeens hebben, mochten in aanmerking komen. Zij stelde zich voor nimmer uit het oog te verliezen, dat iedereen, die het met onze letter-

(1) die Schweiz, politisch weit gründlicher geschieden von Deutschland, als es Belgien von Holland ist, schreibt mit gutem fug hochdeutsch, ohne eifersucht auf einzelne vorzüge ihrer heimatlichen mundart. Grimm, *Grammatik*, I, derde uitgave, 305.

kunde wel meent, vurig verlangt, dat de leuze « *ééne taal ééne spelling,* » op een onzer laatste congressen uitgesproken en aldaar algemeen toegejuicht, zich eindelijk verwezenlijke. Ook was de Commissie overtuigd, dat, ter bereiking van dit grootsche vaderlandsche doel, de Redactie van 't aanstaande Nederlandsch Woordenboek hare medewerking niet zou weigeren : zij wist, dat die Redactie niet min dan zij er hoogen prijs op stelt, dat dezelfde spelling de eenheid der taal van Vlaamsch België en Noord-Nederland aan den dag legge. Die overtuiging der Commissie werd niet te leur gesteld. Met de grootste bereidwilligheid kwam die Redactie met haar in betrekking, om over eenige weinige punten van het spellingstelsel, waaromtrent bij de Commissie en de Redactie verschillende gevoelens bestonden, te onderhandelen. De uitslag, dien deze onderhandeling heeft opgeleverd, zal zeker de vrienden der moedertaal verheugen. Nadat de Commissie het ontwerp der spelling voor het aanstaande Woordenboek met de grootste nauwgezetheid had gewikt en gewogen, en aan de Redactie den wensch der Commissie had te kennen gegeven, dat zekere punten aan een tweede onderzoek mochten worden onderworpen, wijzigde de Redactie eenige dier punten, terwijl van haren kant de Commissie, bevredigd door verdere uitleggingen, oordeelde voor de overige zich met de Redactie te moeten vereenigen. De Commissie is dan ook gelukkig te kunnen aankondigen, dat de spelregels, welke zij hier aanprijst, niet alleenlijk haar de beste schijnen, maar insgelijks door de Redactie van 't Nederlandsch Woordenboek zullen worden gevolgd.

In het ontwerp der spelling voor het aanstaande Neder-

landsch Woordenboek plaatste de Redactie van dit Woordenboek ter regeling harer spelling de volgende algemeene beginselen op den voorgrond.

Regel der beschaafde uitspraak.

Stel in uw schrift de beschaafde uitspraak voor; d. i. geef door letterteekens al de bestanddeelen op, die in een woord gehoord worden, wanneer het door beschaafde lieden zuiver wordt uitgesproken; en kies in gevallen, waarin de juiste uitspraak niet kan worden voorgesteld, het naast bijkomende letterteeken.

Regel der gelijkvormigheid.

Schrijf hetzelfde woord, zooveel de uitspraak en de verbuiging of vervoeging toelaten, steeds met dezelfde letters. Geef in afgeleide woorden aan het grondwoord en in samengestelde aan de samenstellende deelen, zooveel de uitspraak toelaat, steeds dienzelfden vorm, waaronder zij buiten de afleiding en samenstelling voorkomen; wel te verstaan, indien die grondwoorden of deelen nog als afzonderlijke woorden in gebruik zijn, en dan dezelfde beteekenis hebben als in de afgeleide of samengestelde woorden.

Regel der afleiding.

Bij de keus der gelijkluidende letterteekens beslist de afleiding of de oudere vorm uit den tijd, toen de nu gelijk geworden klanken nog duidelijk onderscheiden konden worden, in die gevallen, waarin geene andere regels die keus onraadzaam maken.

Is de afleiding of oudere vorm niet bekend of onzeker, dan hoeft men zijne toevlucht te nemen tot den

Regel der analogie.

Waar de drie bovengenoemde algemeene spelregels zwijgen, handelt men overeenkomstig de analogie; d. i. de woorden, wier spelling noch door de uitspraak, noch door de gelijkvormigheid, noch door de afleiding wordt bepaald, worden op dezelfde wijze geschreven als andere, wier spelling met zekerheid bekend is en die oogenschijnlijk op overeenkomstige wijze gevormd zijn.

Regel der welluidendheid.

Waar twee of meer verschillende spellingen in gebruik zijn, waarvan geene zich door eenen der vroeger opgegeven regels laat rechtvaardigen, is die te verkiezen, welke de beschaafde uitspraak het best vertegenwoordigt.

Met die beginselen heeft de Commissie zich vereenigd, en de spelregels, welke zij aanraadt, zijn sleehts de gevolgtrekkingen dier beginselen. Die gevolgtrekkingen zijn niet zoo nieuw, dat zij iemand zullen afschrikken : eene radicale verandering in het uiterlijke der taal zullen zij niet te weeg brengen. De meeste wijzigingen, door de Commissie voorgesteld, werden sedert lang door velen gewenscht, en menigeen onder onze beste schrijvers had ze reeds in zijne werken ingevoerd.

De Commissie was niet geroepen, om een volledig overzicht van het Nederlandsche spellingstelsel te leveren : de vereerende last, haar door het Staatsbestuur opgedragen,

strekte zich zoo verre niet uit : zij heeft derhalve geoordeeld, zich alleenlijk met die punten te moeten inlaten, waarover in Vlaamsch België de gevoelens wezenlijk verdeeld zijn, om zich voor de overige te houden aan het zoowel in Zuid als in Noord sints jaren gevestigde gebruik.

DE KLINKERS.

De verlenging der a *en* u *in geslotene lettergrepen geschiedt door verdubbeling.*

Het eerste en voornaamste der punten, waaromtrent in Vlaamsch België verschillende meeningen bestaan, geldt het schrijven der lange of heldere *a* en *u* in geslotene lettergrepen, hetwelk op onderscheidene wijzen kan geschieden. Men zou zich kunnen bedienen van eene *a* en *u* met eene ˆ (*â*, *û*), of de verlenging kunnen voorstellen bij middel van eene andere letter, of daartoe eene tweede *a* en *u* gebruiken. Welk middel is het geschiktste ? De eerste schrijfwijze, — de voorstelling der lange of heldere *a* en *u* bij middel van *â* en *û*, — alhoewel door eenige Hoogduitsche geleerden voor het Nederlandsch aangewend, heeft nooit, zoo min in het Zuiden als in het Noorden, verdedigers gevonden : die schrijfwijze ware eene nieuwigheid, welke niet alleenlijk door niemand wordt verlangd, maar bovendien eene gansche omwenteling in de Nederlandsche spelling zou te weeg brengen; want indien men het accent als verlengingsteeken bij de *a* en *u* aannam, dan zou men, om logisch te handelen, het ge-

bruik er van niet mogen bepalen bij de *a* en *u*, maar ook moeten uitstrekken tot de *e*, *o* en *i*. De Commissie heeft geen oogenblik geaarzeld, dit eerste middel ter verbeelding van de lange of heldere *a* en *u* in gesloten lettergrepen te verwijzen.

Slechts de aanduiding van den langen of helderen klank bij middel van eene andere letter of bij middel van verdubbeling kon in aanmerking komen. Wat de verlenging bij middel van eene andere letter betreft, nooit werd in onze taal van eenen medeklinker, zelfs van geene *h*, gelijk zulks in zekere Hoogduitsche woorden het geval is, gebruik gemaakt. De *e* werd reeds zeer vroeg, ofschoon niet algemeen, als verlengingsletter gebezigd, daar bijna even vroeg, doch oneindig zeldzamer, de dubbele *aa* voorkomt, en de dubbele *uu* zelfs bij die schrijvers, welke gewoonlijk *ae* gebruiken, wordt gevonden. Wel treft men bovendien in eenige schriften, bovenal vóór de *r*, de *i* als verlengingsteeken aan (*dair, mair*); doch dewijl hedendaags niemand er aan denkt, de *i* daartoe op nieuw aan te wenden, zoo blijft er slechts te onderzoeken, aan welke van de twee thans nog gebruikte schrijfwijzen, *ae* en *ue* of *aa* en *uu*, de voorkeur zal worden gegeven, welke van die twee het best met de algemeene regels der spelling overeenkomt.

Vertoeven wij eerst een oogenblik bij de lange of heldere *a*.

Verre uit het grootste getal der hedendaagsche schrijvers verklaren zich voor de *aa*; eenige echter blijven aan de *ae* de voorkeur geven. De taalkundigen, die zich aan de *ae* houden, doen zulks, omdat zij beweren, dat de *a* door bijgevoegde *e* verlengd, sedert zeven eeuwen in België,

en nagenoeg even zoo lang in Holland, is heerschend gebleven; — omdat in punten, waar etymologie of afleiding niet geldt, de regel « *schrijf zooals gij spreekt* » heden nog toepasselijk is in de spelling, en volgens hen de schrijfwijze *ae* op dien regel gegrond is; — omdat de beste schrijvers der zeventiende en der achttiende eeuw, Vondel en Cats, Clignett, Steenwinkel en Kluit, de spelling met *ae* gevolgd, althans bewezen hebben verkieslijk te zijn tegen alle andersgezinden, en nog heden ten dage Hollanders van groot gezag en bekend voor hunne taalkunde, als J. H. Halbertsma, J. Van Lennep, A. de Jager en ja W. Bilderdijk zelfs, de voorkeur geven aan de oude Vlaamsche spelling, en daar de gegrondheid van erkennen.

Deze argumenten ten voordeele der *ae* hoeven beurtelings te worden getoetst. Er zijn er van historischen, andere van taalkundigen aard. De historische argumenten hebben in zake van spelling het minste gewicht : immers het geldt hier niet te weten, wie vroeger de *ae* boven de *aa* hebben verkozen, noch hoe lang de verlenging met *e* werd aangewend : een misbruik blijft altoos een misbruik, het hebbe dan duizend jaar bestaan, en groote mannen mogen het zeer lang onder hunne hooge bescherming hebben genomen. Er is echter zelfs, wat die historische argumenten aangaat, nog veel van de beweringen der voorstanders van de *ae* af te doen. Hunne stellingen dienen dan ook wat nader te worden toegelicht.

Wanneer men de geschiedenis der Nederlandsche taal raadpleegt, dan ziet men, dat de heerschappij der *ae* niet altijd zoo ongestoord is geweest, als men het wil doen doorgaan. Elders werd reeds de opmerking gemaakt, dat in de

oudste literarische gedenkstukken, die min of meer tot onze taal behooren, zooals de *Psalmen uit den tijd van Karel den Groote*, het *Lied van Hiltibraht en Hadubrant*, den *Heliand*, men geene sporen der verlenging bij middel der *e* vindt. In de Ouddietsche Karolingische *Psalmen* leest men : *rat, iar, slap, wan, war,* en in den *Heliand: rad, iar, slap, wan, war,* in plaats van ons *raad, jaar, slaap, waan, waar.* Eerst later in de Middeleeuwen ziet men de *ae* verschijnen; doch nog langen tijd ontmoet men ook vaak naast de *ae* eene enkele klinkletter ter verbeelding der heldere *a* in geslotene lettergrepen. Allengskens strekt zich het gebruik der *ae* over heel Nederland uit. Zulks belet echter niet, dat reeds op het einde der XIIIe eeuw, — en men merke wel op, dat het oudste in het Dietsch geschreven stuk, hetwelk een zeker jaartal draagt, van 1249 dagteekent, — reeds de dubbele *a* voorkomt : in eene reeks van oorkonden, die te Gent, en in een stuk, dat te Diest berust, vindt men ze gebruikt. Zijn er ons geene schriften uit de veertiende of de vijftiende eeuw bekend, waarin de dubbele *a* wordt aangetroffen, zoo treden in het midden der zestiende eeuw mannen op, die op wetenschappelijken grond betoogen, dat de *ae* door de *aa* moet worden vervangen. De eerste, die daartoe de pen opnam, was Joas Lambrecht van Gent, in zijne zeer merkwaardige *Néderlandsche spellijnghe*, welke in 1550 het licht zag. Na hem, in 1576, neemt een Brabander, Ant. Sexagius [1], insgelijks de *aa* onder zijne bescherming. Doch niet alleenlijk

---

(1) *De orthographia linguae Belgicae sive de recta dictionum teutonicarum scriptura, secundum Belgarum, praesertim Brabantorum, pronuntiandi usitatam rationem, auctore Antonio Sexagio. Lovanii,* 1576.

in Vlaanderen[1] en Brabant werd de *ae* aangevallen, ook in Holland trachtte men alstoen de *aa* in te voeren. In 1584 verscheen te Amsterdam de *Twe-spraack van de Nederduitsche letterkunst,* die door H. Lz. Spieghel geschreven en door de beroemde Amsterdamsche Rederijkkamer « *in liefd bloeyende* » werd uitgegeven. Pontus de Heuiter en L. Verwer verkozen, wel is waar, nog steeds de *ae*; maar zoo groot was de invloed der Amsterdamsche Rederijkkamer, dat van dit oogenblik af het gebruik der *aa* gestadig veld won, en het voorbeeld van Spieghel werd welhaast nagevolgd door A. de Hubert, van Brosterhuyzen, J. vander Burgh, J. vander Veen, H. Sweerts, Snellincx, S. Ingen, J. Six, en eene menigte anderen. Haalt men Joost van den Vondel en Jacob Cats aan, die in de zeventiende eeuw aan de vroegere gewoonte getrouw waren, en voortgingen *ae* te schrijven, zoo zijn er een groot getal dichters en prozaschrijvers, die mede tot de beste behooren, welke de *aa* bezigden : men herinnere zich slechts Hooft, Anna Roemer Visschers, W. Swinnas, S. van Middelgeest, Vollenhove, Oudaan, Remmert Anslo, Jan de Brune de jonge, Heiman Dullaert, Francius, G. Brandt, van Broekhuizen, Pluimer, K. Lescaille, Jan Luiken, Rotgans, enz.

---

(1) Ook in de volgende werken, te Gent in 't midden der XVIe eeuw gedrukt, vindt men de dubbele *a* gebruikt : *D'ongheualueerde gauden ende zelueren munte, van diuerschen coningrijcken, hertooghdommen, graafschappen, heerlickheden, landen, ende steden.* (1551, *herdrukt in* 1552.) — *De testamenten der twalf patriarcken, Jacobs kinderen,* (1551, *herdrukt in* 1553). — *Eualuäcibouxkin, waar in men figurelic vindt al de gauden ende zelueren penninghen. — Ordonnantië, statut, ende permissie der K. M. van den gauden ende zelueren penninghen, die eensdeels in dit bouxken, hier voren ghefigureert staan op haar aude valuätië met den penningh ghewighte. — Ordonnantië, statut ende permissie der Keyzerlicker M. van den gauden ende zelueren penninghen cours ende gang hebbende ouer alle zine landen van herwaarts over. — Copië van den mandamente, by der K. Maiesteit gh'ordoneerd, op tvernieuwen van den transport des lands van Vlaandren.*

In de achttiende eeuw vermeerderde het getal der schrijvers, die in Noord-Nederland aan de *aa* de voorkeur gaven, nog dagelijks. De taalkundigen hielden zich met de zaak onledig : Moonen ijverde wel voor de *ae*, maar moest toch bekennen, dat men in zijnen tijd reeds de klinkers *a* en *u* gewoonlijk bij middel van verdubbeling verlengde[1]. Tegenover Moonen stond Nyloë, die de *aa* verdedigde. Hij werd daarin geholpen door den schranderen Huydecoper. Op het einde der achttiende eeuw was in Noord-Nederland het gebruik der *aa* zoo algemeen geworden, dat mannen als Clignett, Steenwinkel en Kluit begrepen, dat de pogingen, die zij vroeger hadden aangewend, om de volgens hen betere spelling met *ae* weder in gunst te brengen, zich met den stroom laten medeslepen, en insgelijks *aa* bezigen. Wanneer in 1804 Siegenbeek in zijne *Verhandeling* de *aa* aannam, bevestigde hij slechts het toen in Noord-Nederland heerschende gebruik. Het is waar, dezer dagen hebben aldaar weder twee-drie taalkundigen de stem ten voordeele der *ae* verheven; doch geen enkel heeft het tot heden toe goed gedacht in zijne in Holland gedrukte werken de spelling te gebruiken, waarvoor hij in het krijt is gesprongen.

In het Zuiden, waar het eerst van al het denkbeeld was ontstaan, om de *a* bij middel van verdubbeling te verlengen, bekreunde men zich sedert de zeventiende eeuw al te weinig om den bloei der Nederlandsche taal en letterkunde, om zich aan het vraagpunt der spelling

---

(1) « Hedendaegs verlengt men de klinkers *a, e, o, u*, gemeenlyk door haer te verdubbelen. »*Nederduitsche spraekkunst, ten dienste van in- en uitheemschen*, blz. 18.

gelegen te laten : men slenterde maar stilaan voort op 't pad, dat vroeger werd bewandeld, zonder zich rekenschap te vragen over de spelling, die men van zijne vaderen had geërfd. W. Caudron (1), van Aalst, die tot de zeventiende eeuw behoort, schreef echter *aa*. evenals in de achttiende eeuw de dichters F. M. Piens, van Brussel, en A. Stichelbaut, pater in de abdij te Drongen bij Gent. Dit voorbeeld werd later gevolgd door de dichters P. J. De Borchgrave, van Wacken (West-Vlaanderen) en P. J. Robijn, van Vracene (Waas). Op het einde der vorige en in het begin dezer eeuw scheen een nieuw leven voor een oogenblik de Nederlandsche taal in 't Zuiden te bezielen : eenige tijdschriften zagen het licht; de Rederijkers openden met nieuwen ijver hunne Kamers, en zelfs geleerde genootschappen kwamen tot stand, die het zich niet langer schaamden in hunne schriften de zoo lang met den nek bejegende vaderlandsche taal te bezigen. Du Rondeau, geneesheer van 't hof van hertog Karel van Lorreinen, gebruikte *aa* in zijn *Antwoord op de vraag :* « *welke was de kleedinge, de taal, den staat van de ackerkonst, enz., der belgische volkeren voor de zevenste eeuw,* » door de Brusselsche Academie uitgeschreven (2). In de Gentsche *Protocollen Jacobs* komen veel stukken voor, waarin de *aa* wordt gevonden, en in eenen wedstrijd door de Gentsche Fonteinisten tijdens de Fransche overheersching geopend, gaven

---

(1) Men zie Caudron's *Leven der groote Catharina van Alexandrie,* Piens' *Aanwijs van menig ongelyk houwelyk,* Stichelbaut's *Jerusalems herstelling,* en De Borchgrave's en Robijn's *Belgen.*

(2) *Mémoires de l'Académie de Bruxelles,* 1774.

op zeven en twintig mededingers niet min dan een en twintig, onder welke J. F. Willems [1], aan de *aa* de voorkeur, terwijl het *geneeskundig genootschap van Gent* en het *geneeskundig genootschap « occidit qui non servat » van Antwerpen*, aangeleid door Dr. J. van Rotterdam en Dr. L. D. Leroy, zich in hunne uitgaven [2] mede van de *aa* bedienden. Gedurende de vereeniging van Zuid en Noord verloor de *aa* den hier te lande gewonnen grond niet : zij strekte hare veroveringen verder en verder uit, zoodanig dat, toen in 1830 de omwenteling uitborst, het oogenblik niet meer zeer verwijderd was, dat in Zuid zoowel als in Noord eene en dezelfde spelling voor eene en dezelfde taal zou hebben bestaan. De aanneming eener eenparige spelling voor de gemeenschappelijke moedertaal zag zich door de scheiding wel eenige jaren vertraagd ; voor immer verschoven werd zij echter niet, en sedert een tiental jaren is de wensch vuriger dan ooit, om het verschil, dat in het schrijven der Nederlandsche taal tusschen Zuid en Noord al te lang werd opgemerkt, voor goed te doen verdwijnen.

Uit dit historisch overzicht van de verlenging der *a* blijkt,

---

(1) Het gedicht van J. F. Willems werd te Antwerpen bij Van Ael afzonderlijk gedrukt onder den titel : *Hymne aan het vaderland over den veldslag van Friedland en de daaropvolgende vrede van Tilsit, dichtstuk dat den eersten prys heeft behaald in het groot concours van Fransche en Nederduitsche dichtkunde enz., der Maatschappy van Rhetorika tot Gent op* 26 *en* 27 *July* 1812, *door J. F. Willems inboorling der gemeente van Bouchout.*

(2) *Verhandelingen van het genootschap van genees- en heel-kunde opgeregt tot Antwerpen, onder de zinspreuk :* occidit qui non servat. Antwerpen, 6de, 7de en 8ste jaar der Fransche Republiek. — *Vertoog van het geneeskundig genootschap der stad Gent aan zyne mede-burgers wegens de onschatbare weldaden der vaccine.* Gend, A. B. Stéven, 10e jaar der Fransche Republiek.

dat de *ae* niet gedurende omtrent zeven eeuwen, gelijk men het wel heeft willen beweren, in onze taal heeft geheerscht : zeer vroeg reeds was er tweespalt, en zoowel de *aa* als de *ae* verkeerde in de gunst van groote schrijvers.

Heeft de *ae* niet ongestoord den schepter gezwaaid, zoo is zulks nog veel minder het geval met de *ue*. De middeleeuwsche dichters gebruikten oneindig meer de dubbele *u* dan de *ue*, en indien Vondel, Cats en hunne volgelingen *ae* hebben gespeld, zoo gebruikten zij toch, als de meeste Ouden, de *uu*. A. Moonen, die voor de voorstanders der *ae* zulk een groot gezag schijnt te bezitten, denkt er evenmin aan, om de *uu* door *ue* te vervangen.

Voor zooverre de geschiedenis ! Doch niet op historischen, maar wel op taalkundigen grond moet het pleit tusschen de *aa*, *uu* en de *ae*, *ue* worden beslist.

Men haalt om de *ae* te verdedigen taalkundige autoriteiten aan, en meent reeds zeer veel te hebben gedaan, wanneer men aantoont, dat A. Moonen, A. Kluit, W. Bilderdijk, J. H. Halbertsma, J. van Lennep en A. de Jager het met de *ae* houden. Doch indien de deugdelijkheid der *ae* kon worden uitgemaakt bij meerderheid van stemmen, dan zou het voor de voorstanders der dubbele *a* niet moeilijk wezen tegenover de eigennamen, door de kampioenen der *ae* opgesomd, andere eigennamen te stellen. Deze zouden, onder anderen, te hunner hulp kunnen roepen J. Lambrecht, A. Sexagius, H. Lz. Spieghel, J. Nyloë, B. Huydecoper, M. Siegenbeek, J. H. Bormans, V. Delecourt, J. A. Alberdingk Thijm, en — *lest not least*, — L. A. te Winkel. Maar het komt er niet op aan, autoriteiten op te noemen : de rij dier autoriteiten moge onafzienbaar zijn, het getal bewijst weinig of

niets. De argumenten moeten gewikt en gewogen worden, welke die autoriteiten ter aanprijzing van hun stelsel hebben ingebracht : immers indien er vijfhonderd eene dwaling verdedigen, en slechts één enkele voor de waarheid in de bres springt, dan toch zou men zich langs den kant van dien enkele moeten scharen. Waarom willen de eenen de *ae* behouden? Waarom denken de anderen ze door *aa* te moeten vervangen?

De eenen willen de *ae* behouden, omdat in punten, waar etymologie of afleiding niet geldt, de regel « *schrijf zooals gij spreekt,* » heden nog toepasselijk is in de spelling, en zij beweren, dat de schrijfwijze *ae* op dien regel gegrond is. A. Moonen zegt[1] : « dat in *daer*, *maer*, *tael* niet alleen de klank van de *a*, maer in het flaeuwen der uitspraeke ook van de *e* wordt gehoort. »Volgens Samuël Ampzing « spert de *aa* den mont te verre open, en klinkt zij om hare volheid te zwaer en onaengenaem. » A. Kluit is omtrent van hetzelfde gevoelen. W. Bilderdijk is de *ae* niet ongenegen, maar nogtans de *aa* niet zoo vijandig als men het den vrienden der *aa* wil diets maken. Beide partijen toch zouden zijn getuigenis kunnen inroepen. In zijne *Spraakleer*[2] zegt hij « dat de aart der taal zachte overgangen zoekt. Ook heeft dit nog by mijn tijd velen de aloude spelling met *ae* doen aankleven als zachter. Zonder genoegzamen grond echter, daar men toch vast moet houden, dat in de verlenging of uitbreiding van de *a* de laatste zwakker dan de eerste is, en de klank dus ook by deze,

---

(1) *Nederduitsche spraekkunst ten dienste van in- en uitheemschen.* Bl. 20.
(2) *Nederlandsche spraakleer.* Bl. 32.

spelling niet rijst, — maar in zijne aanhouding zacht vermindert, en het getroffen oor in geene nagalmende overspanning laat. » Men ziet het, indien Bilderdijk zich op een ander oogenblik voor de *ae* heeft verklaard, dan spreekt hij zich zelven in de voorgaande regels min of meer tegen. Zulks gebeurt den grooten dichter echter dikwijls op taalkundig gebied, waar hij maar al te veel heeft toegegeven aan zijn vindingrijk vernuft. J. van Lennep oordeelt, dat de *ae* beter overeenkomt met de uitspraak, maar meent nogtans, dat men aan de Redactie van het aanstaande Nederlandsch Woordenboek de beslissing moet overlaten, of men *ae* of *aa* zal schrijven, en hij voegt er bij, dat men het hem intusschen niet kwalijk mag nemen, als hij *aa* blijft spellen, zoo als hij het tot heden heeft gedaan [1]! Dr. A. de Jager geeft geene taalkundige redenen op; maar — gelukkig is hij schier alleen van zijn gevoelen, — hij wil het verschil, dat er tusschen Noord en Zuid in de spelling nog aanwezig is, behouden [2]. Dr. J. H. Halbertsma ontwikkelde de hooger opgegeven reden van A. Moonen op het Taalcongres van 's Hertogenbosch [3]. De lange *a* is, volgens hem, een harmonieuse golving, en geen op dezelfde hoogte aangehouden klank. Onze muzikale voorouderen hoorden dit duidelijk, en schreven dus van de vroegste tijden af bestendig *ae*, gelijk zij spraken. Het zij men nu die *a-e* in *ga-en* gescheiden en langzaam, hetzij versneld en de beide vocalen aan elkander ver

---

(1) *Handelingen van het zesde Nederlandsch taal- en letterkundig congres, gehouden te 's Hertogenbosch.* Bl. 189, 190.

(2) *Handelingen van het zevende Nederlandsch taal- en letterkundig kongres, gehouden te Brugge.* Bl. 111.

(3) *Handelingen van het zesde Nederlandsch taal- en letterkundig Congres gehouden te 's Hertogenbosch*, blz. 190.

smolten uitspreekt, altijd krijgt men, naar zijn gevoelen, den waren klank der verlengde Nederlandsche *a*. Daarentegen wanneer men *ga-an*, hetzij langzaam en gescheiden, hetzij versneld uitspreekt, krijgt men steeds den gapenden en nauwen gorgeltoon van het gemeen te Amsterdam, als het de lange *a* uitspreekt. Dr. J. H. Halbertsma bad echter de Nederlanders uit Zuid en Noord, het vraagstuk van de verlenging der *a* niet hooger aan te slaan, dan het wegen kan. Hij bad ze in de eerste plaats, om deze questie aan te zien voor hetgeen zij is, namelijk eene questie van spelling, die, zij moge goed of kwaad zijn, altoos op hoogst onvolkomene wijze de gesproken taal aan het oog voorstelt, en die, zoo lang als men ze als zoodanig opvat, en niet zegt : « *lees zooals er staat* » het wezen der taal niet kan aanranden.

Ziedaar de argumenten, die men voor de *ae* heeft ingebracht. Wat werd er ten voordeele der *aa* gezged? J. Lambrecht schrijft in zijne *Néderlandsche Spellijnghe :* « Als ic wel nauwe gade sla, den rechten aard, ende manniere van spellen, die ons voorauders in haar silleben die zy van twean ghelíken vocálen gheuonden hebben, ghebrúken : zo beuinde ic van ghelíken, hoe dat ons bóuen dien, oac twea *aa*, van noade zijn. » Daarna gaat hij voort : « Sgelijcs eist oac met *ij, oo, uu*. Ende ic en can my niet ghenough verwónderen, dat ons voorauders de vier vocálen van viuen (*e, i, o, u*), wel haar tweaster ghepractíkierd, ende de a, daar in bastaard gemaakt hebben : die ons nochtans haar tweaster alzo noadzákeligh es in ons Néderlandsche spellijnghe, als d'ander, zoamen hier zien magh. » Daarop volgen deze voorbeelden :

Hy *at*, al dat ghy *aatt*.
Heft dat kind op, het *heeft* hem gheqwetst.
Hy *zitt* zijn tanden en *bijtt*.
De brul*oft* es ghehauden, God zy ghel*oofd*.
Hy nam den *but* rasch *uut* der mande.

A. Sexagius redeneert in denzelfden zin. De Amsterdamsche Rederijkkamer « *in liefd bloeyende* » drukt zich uit als volgt : « Zo wy int spellen eenparighe ghelykformicheyd zoeken, mostmen oock de *a*, ende *u*, als de ander klinkers dubbeld schryven : t'welck byden overlanders int ghebruyck is, oock vintmense alhier wel in oude drucken ende schriften, alhoe wel t'selve nu by velen vreemd ende onghewoonheyd schynen zal, de ghewoonte midts de noodzakelyckheyd en eenparige gelyckstemmigheyd, zalt voor ghoed doen aannemen[1]. » Bij J. Nyloë leest men : « Men schryft nu doorgaans *aa* voor *ae* als in *staan, gaan, raat, daat,* enz. welke verdubbeling van de *a* ik beter keure dan *ae, staen, gaen, raet, daet,* omdat twee vocalen van eenen klank sterker en helderder luiden dan twee van verscheide klanken, die lichtelyk in een smelten, en een tweeklank worden. Immers is de *ae* in de Latynsche taal een tweeklank in de woorden *Caesar, Naevia, aegrotus, aemulus,* enz., en hoe wiert die by de Romeinen uitgesproken? niet *Cesar, Nevia, egrotus, emulus,* ook niet *Casar, Navia, agrotus, amulus,* maar met enen klank uit *a* en *e* t'zamengesmolten, en het geluit van

(1) *Twe-spraack vande Nederduitsche letterkunst, ofte, vant spellen ende eyghenscap des Nederduitschen taals; uytghegheven by de Kamer* in liefd bloeyende *t' Amstelredam.*

de Grieksche η uitbrengende. Zo de *e* in *staen*, *gaen*, *raet*, een verlengde *a* maakt, kanze in *roet*, *sloet*, *boem*, en in *duer*, *muer*, ook een verlengde *o* en *u* maken, en men zou dan in plaats van *root*, *sloot*, *boom*, *duur*, *muur*, zoo wel *roet*, *sloet*, *boem*, *duer*, *muer* kunnen schryven, als *raet*, en *slaet*. Doch gelyk de *e* hier met reden verworpen wort, als geen *o* of *u* verlengende, zo heeft men ook billyk voor *ae* twe *aa* ingevoert, die gelyk snaren van enen toon, zuiverder geluit geven[1]. » Huydecoper verklaart zich insgelijks voor de dubbele *a*, « omdat de klank van *aa* zuiverer is dan die van *ae*, 't welk een gemengde klank is, » en betreurt het tevens, « dat Vondel, op het voorbeeld van den grooten Hooft, zich niet verbeterd hebbe, toen zijn oordeel op het scherpste was, en hy zo veel andere misstallen der Ouden ontdekte, en, door zijn voorbeeld, geheel en al uitbande. » Huydecoper wenschte, dat Vondel de *aa* gebruikt had, en was verzekerd, dat velen die naderhand voor *ae* gepleit hebben, alsdan ook de *a* met haar zelve zouden hebben verlengd[2]. Siegenbeek geeft de voorkeur aan de dubbele *a*, omdat er geene voldoende reden bestaat, die ons zou kunnen bewegen ten aanzien der *a* van de doorgaande regelmaat der vocaalverlenging af te wijken[3]. J. H. Bormans verklaart, dat de zoogenaamde verlenging van den Nederlandschen *a*- en *u*-klank door den *e*-klank onmogelijk, en bijgevolg de schrijfwijze van *ae* en *ue* voor de

---

(1) *Aanleiding tot de Nederduitsche taal.* Amsterdam, 1723. Derde druk. Blz. 36.

(2) *Proeve van taal- en dichtkunde, in vrijmoedige aanmerkingen op Vondels vertaalde herscheppingen van Ovidius.* Tweede uitgave, 1782. I, 347.

(3) *Verhandeling over de spelling der Nederduitsche taal.* Blz. 85.

zuivere lange *a* en *u* irrationeel en onspraakkundig is[1]. Delecourt drukt zich op de volgende wijze uit in zijn werk *La langue flamande, son passé et son avenir*[2] : « Pour ceux qui raisonnent leurs sympathies nous dirons que l'usage d'*aa* et *uu* est aussi logique dans un sens absolu que profitable dans un sens relatif. Il est plus rationel d'exprimer le prolongement du son d'une voyelle par le redoublement de cette voyelle elle-même que par l'adjonction d'une autre lettre. On comprend sans explication qu'un *a* long vaut deux *a* brefs, et un enfant apprendra plus vîte à lire *haan* que *haen* ou *hahn*. On objectera l'usage ancien. Mais il n'a jamais formé une règle générale pour toutes les voyelles.... Il y avait avant la séparation des Pays-Bas, trois voyelles (*i*, *e*, *o*) qui se doublaient : *ij*, *ee*, *oo*, une (*u*) qui en règle générale se doublait : *uu*, et par exception prenait l'*e* ; une enfin (*a*) qui prenait toujours cette lettre : *ae*. L'emploi de l'*e* pour prolonger la voyelle, loin d'être une règle fixe, un système arrêté, n'était donc chez les anciens écrivains que le cas le plus rare. Pourquoi le maintiendrait-on aujourd'hui? Au lieu de ce système bâtard, ne vaut-il pas mieux admettre uniformément le principe du redoublement des voyelles? » J. A. Alberdingk Thijm verdedigt op dezelfde wijze de verdubbeling der vocaal[3]. Eindelijk, om van geene anderen te spreken, heeft Dr. L. A. te Winkel in een uitgebreid vertoog bewezen, dat de *aa* te gelijk aan de uitspraak beant-

---

(1) *Verslag over de verhandelingen ingekomen bij het Staatsbestuur van België ten gevolge der taelkundige prijsvraeg.* Blz. 236.

(2) Blz. 37.

(3) *Handelingen van het zevende Nederlandsch taal- en letterkundig kongres, gehouden te Brugge.* Bl. 331.

woordt, door de analogie gewettigd is, en door de etymologie niet gelogenstraft wordt[1].

Wanneer men de verschillende argumenten te zamen trekt, die door de bestrijders der *aa* worden ingebracht, dan ziet men, dat zij geen woord reppen van de regelmatigheid, die door de verdubbeling der *a* en *u* in het Nederlandsche spellingstelsel ontstaat : zij beweren alleenlijk, dat de *ae* beter dan de *aa* met de uitspraak overeenkomt, om dat de heldere *a* op het einde zachter luidt dan aan het begin, omdat er eene verzwakking, buiging of golving der stem bij het uitspreken der heldere *a* plaats heeft. Zij houden staan, dat de *e* die verzwakking, buiging of golving volmaakt uitdrukt. Zes leden der Commissie zijn van een tegenovergesteld gevoelen : zij denken, dat die verzwakking, buiging of golving niet noodzakelijk door eene *e* achter de *a* moet worden verbeeld. Het geldt hier eene questie van gehoor, en wanneer zij hunne ooren te rade gaan, dan vinden zij, dat in gesloten lettergrepen die golving veel beter wordt voorgesteld bij middel van eene tweede *a*, die echter minder lang dan de eerste *a* mag worden aangehouden. Zij meenen, dat hier achter de *a* geene *e*, maar veeleer eene en dezelfde zacht dalende, door den medeklinker gestuite *a* wordt gehoord. Die verzwakking, buiging of golving der stem wordt overigens niet alleenlijk opgemerkt in geslotene lettergrepen, ook bij den open *a*-klank wordt zij aangetroffen. Wie gelooft volstrekt eene *e* noodig te hebben om *maak, taal, paal* te schrijven,

---

(1) *De Taalgids, tijdschrift tot uitbreiding van de kennis der Nederlandsche taal.* Vierde jaargang, bl. 84.

zal derhalve die *e* in *maken*, *talen*, *palen* niet kunnen missen, en *maeken*, *taelen*, *paelen* moeten spellen. De verdedigers der *e*, die zich zelven gelijk willen blijven, zullen nog verder hoeven te gaan : daar die verzwakking, buiging of golving der stem niet alleenlijk bij de heldere *a*, maar bij alle lange klinkers wordt gehoord (1), zullen zij voortaan ook *zoen*, *goet*, *geboed*, ja zelfs *zoenen*, *goeten*, *geboeden* in de plaats van *zoon*, *goot*, *gebood*, *zonen*, *goten*, *geboden* moeten schrijven. Men ziet het, consequent doorgedreven, leidt de spelling met *ae* tot de grootste ongerijmdheid, tot eene geheele verwarring in het verbeelden onzer klanken.

Voldoen de dubbele *a* en *u* aan den regel : « *stel in uw schrift de beschaafde uitspraak voor*, » zoo worden zij door de afleiding niet veroordeeld : nergens toch is in den oudsten vorm der woorden, die de heldere *a* of *u* hebben, eene *ae* als verlenging der *a* te vinden. Zulks blijkt uit de vroegste gedenkteekenen, die geschreven zijn in eene taal, waarvan de onze voortkomt, of waarmede zij op het nauwst verwant is : noch het Gothisch, noch de taal van het lied van *Hiltibraht*, de Karolingische *Psalmen* en den *Heliand* kennen de verlenging bij middel van *e*. De spelling met verdubbelde *a* en *u* kan zich bovendien op de analogie beroepen. Verlengt men de klinkers *a* en *u* met hen zelven, dan wordt de lange klank van al de vocalen op eene regelmatige wijze voorgesteld : *aa*, *ee*, *ii* (*ij*), *oo* en *uu*. Wie beweren mocht, dat de *ie* inbreuk maakt op

(1) Bilderdijk, op wiens gehoor men zich ter gelegenheid van dezen letterstrijd heeft beroepen, is van dit gevoelen : men zie zijne *Spraakleer*, blz. 39.

de regelmatigheid, verkeert in eene groote dwaling : iedereen toch weet, dat de *ie* eigenlijk geene verlengde *i* is, maar oorspronkelijk een tweeklank was, die in de aanverwante talen *iu, io* luidde, en thans in vele streken van Nederland, waaronder de bakermat der Dietsche letterkunde, West-Vlaanderen, nog als een wezenlijke tweeklank wordt uitgesproken. De *ie* staat als tweeklank op denzelfden rang als de *oe*, die geene verlengde *o* is. De lange *i* werd in de Middeleeuwen in geslotene lettergrepen met dubbele *i* (*ij*), en in opene lettergrepen met eene enkele *i* geschreven, en was gansch aan de regels der lange klinkers onderworpen, terwijl de tweeklank *ie* van de vroegste tijden af, zoowel in geslotene als opene lettergrepen, onveranderd bleef : men schreef *mijn* (dat is *miin*), *mine*, — *wijn* (*wiin*), *winen*, maar *dier, bied*, en in het meervoud *dieren, bieden*, waarin de *ie* behouden bleef.

Nadat de Commissie dit alles rijpelijk had overwogen, heeft zij aan de dubbele *a* en *u* de voorkeur gegeven, overtuigd met Dr. L. A. te Winkel, dat die spelling aan de uitspraak beantwoordt, door de analogie gewettigd en door de afleiding niet wordt gelogenstraft.

De dubbele e en o *worden gebruikt in opene lettergrepen, wanneer de* e *en* o *scherplang zijn, alsook in de geklemtoonde basterduitgangen* -eeren (*regeeren*), -eel, -eelen, -eele (*houweel, houweelen, officiëel, officiële*) *en* -ees, -eezen (*Portugees, Portugeezen*).

Tot hier toe hebben de schrijvers in Vlaamsch België alleenlijk het dialect der plaats, waar zij geboren zijn of wonen, geraadpleegd om de zoogenoemde zacht- en scherplange *e* en *o* van elkander te onderscheiden. Vandaar verwarring : trouwens de uitspraak is niet overal gelijk. Wanneer de Antwerpenaar in het woord *wonen* de scherplange *o* laat hooren, zoo wordt hetzelfde verschijnsel niet waargenomen in sommige gewesten van Vlaanderen, waar dit woord *weunen* luidt, met den zelfden klank, dien men hoort in *zeun*, *keuning*, *meugen*, *heunig*, in plaats van *zoon*, *koning*, *mogen*, *honig*, enz., hetgeen bewijst, dat in die gewesten van Vlaanderen de uitspraak de zachtlange *o* vereischt, welke in opene lettergrepen niet mag verdubbeld worden. Zulks is ook het geval met *schromen*, dat in de Vlaamsche dialecten zachtlang en in het Antwerpsch scherplang klinkt. Omgekeerd hoort men in Oost-Vlaanderen *doorn*, *koorn*, *toorn*, *horen* (*hoorn*), *voren*, *sporen* (éperons), met scherplange *o* uitspreken, ofschoon in die woorden de Antwerpenaar den zachtlangen klank gebruikt. In Vlaanderen bestaat zelfs verschil voor enkele woorden van oord tot oord : terwijl men te Eecloo, in Oost-Vlaanderen, het woord *noorden* scherplang uitspreekt, heeft dit te Gent zooals elders den zachten *o*-klank. Het woord *neen* wordt

mede verschillig gebruikt; terwijl het hier te rechte scherplang luidt, is het elders zachtlang. Prof. Bormans pleit in zijn *Verslag* voor de zachtlange *e* in het werkwoord *heeten*, dat nogtans door bijna iedereen met de dubbele *ee* wordt gespeld. In Brussel luidt het woord *roos* zachtlang, terwijl het in de provincies Antwerpen en Oost-Vlaanderen scherplang wordt uitgesproken. Bestaat er voor eenige woorden verschil van uitspraak in zekere dialecten van Vlaamsch België, zoodanig dat men niet weet, waaraan zich te houden, zoo is in Noord-Nederland de moeilijkheid om de zachtlange van de scherplange klanken bij het schrijven te onderscheiden oneindig grooter. Daar toch is in de meeste gewesten alle onderscheid tusschen zacht- en scherplang bij het spreken verloren gegaan. Dewijl de dialecten in het Zuiden, hoewel voor het algemeen, wat het verschil der zacht- en scherplange klanken betreft, overeenkomende, nogtans niet steeds eenen vasten gids verstrekken voor enkele woorden, en in het Noorden meest altijd vruchteloos worden geraadpleegd, denkt de Commissie het noodzakelijk, de woorden, waarvoor het twijfelachtig is, of zij met zacht- of scherplange *e* en *o* moeten worden geschreven, of waarvoor in het gebruik verschil bestaat, aan een wetenschappelijk onderzoek te onderwerpen. De afleiding of de oudere vorm uit den tijd, toen de nu in vele streken gelijk geworden klanken nog duidelijk konden worden onderscheiden, moet hier beslissen. Om de afleiding of den ouderen vorm te vinden, zal men dikwijls hooger moeten opklimmen dan het Middelnederlandsch, hetwelk meest altijd dezelfde letterteekens voor beide klanken bezigt. Men zal de oude aanverwante spraken, en voor de woorden,

welke aan het Latijn of het Fransch zijn ontleend, zelfs die laatste, met het Nederlandsch moeten vergelijken.

De Commissie kan zich, wat het grondbeginsel betreft, dat bij dit onderzoek moet in acht genomen worden, gansch vereenigen met de Redactie van 't Woordenboek. Dit grondbeginsel wordt op de volgende wijze door de Redactie ontwikkeld.

« Door de onderzoekingen der nieuwere taalkundigen is gebleken, dat de talen van den Indo-Germaanschen volksstam oorspronkelijk slechts drie vocalen *a*, *i* en *u* (lees *oe*) bezaten, en dat al de overige klinkers, ook de *e* en *o*, uit die grondvocalen en de daaruit samengestelde tweeklanken ontstaan zijn[1] Deze stelling is de spil, waarom het gansche vocaalstelsel, ook dat der Germaansche talen, draait; met haar kunnen alle verschijnselen op het gebied der klankleer in genoemde talen natuurlijk en ongedwongen verklaard worden; zonder haar blijft alles duisternis en verwarring. Doch al wil men haar ook al niet voor alle Indo-Germaansche talen als geldig erkennen, ten opzichte het Nederlandsch is zij niet te loochenen. Immers, het kan, op weinig uitzonderingen na, aangetoond worden, uit welke van die grondklanken onze *e*'s en *o*'s ontstaan zijn, terwijl de weinige gevallen, waarin men dat niet kan, worden aangetroffen bij het betrekkelijk geringe getal woorden, wier ouderen vorm men tot nog toe niet heeft kunnen ontdekken.

» Eene vergelijking der Nederlandsche woorden, waarin *e*'s

(1) Fr. Bopp, *Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Send, Armenischen, Griechischen, Lateinischen, Litauischen, Altslavischen, Gothischen und Deutschen.* §§ 1-104.

en *o*'s voorkomen, met dezelfde of verwante woorden, hetzij in onze eigene taal, hetzij in andere oudere of nieuwere Germaansche talen, leert, dat de *e* en *o* beide drieërlei oorsprong hebben : dat de *e* eene wijziging van *i*, *a* of *ai*, en de *o* van *u* (*oe*), *a*, of *au* is. Verder blijkt, dat de lange heldere of opene *e*'s en *o*'s, uit de enkelvoudige, oorspronkelijke klinkers *a*, *i* en *u* (*oe*) ontstaan, juist diegene zijn, waaraan algemeen, behalve natuurlijk in de twijfelachtige gevallen, de zoogenoemde *zachtlange* klank wordt toegekend; terwijl de ineengesmolten tweeklanken *ai* en *au* aan erkende *scherplange* *e*'s en *o*'s beantwoorden.

» Door deze waarneming worden bijna alle verschijnsels, die men in de geschiedenis onzer *e*'s en *o*'s en in hare verwisseling met andere klanken opmerkt, volkomen opgehelderd. Zij verklaart vooreerst, hoe het komt, dat men die letters in verscheidene gewesten op tweeërlei wijze uitspreekt, en waarom de scherpe daar langer zijn dan de zachte en nog eenen zweem van eenen tweeklank hebben. — Vervolgens, waarom de zachtlange *é* met *a*, *i*, en de korte *è*, en de zachtlange *ó* met de korte *ò* afwisselt, b. v. *stad-steden, vagen-vegen, gift-geven, nicht-neef, spel-spelen, gebed-gebeden, ik kom-zij komen, lot-loten;* en waarom de scherplange *e*'s en *o*'s met de tweeklanken *ei* (*ai*) en *ou* (*au*) verwisseld worden, b. v. in *gereed* en *bereiden*, *breed* en *verbreiden*, *boom* en *bouwen*, *troost* en *vertrouwen*[1]. »

Wanneer men de Nederlandsche woorden, waarin zacht-

(1) *De grondbeginselen der Nederlandsche spelling. Ontwerp der spelling voor het aanstaande Nederlandsch Woordenboek.* Blz. 36 en volgende, tweede druk.

of scherplange *e*'s of *o*'s voorkomen, vergelijkt met dezelfde woorden in andere oudere of nieuwere aanverwante talen, dan ziet men, dat in het Gothisch de *a*, *i* en *u* met onze zachtlange klanken, en de *ái* en *áu* met onze scherplange overeenkomen, behalve daar waar vóór eene *h* of *r* de oorspronkelijk korte *i* en *u* eene breking hebben ondergaan (*aí*, *aú*). Als men in het Angelsaksisch eene *e*, *i*, *y* of eene bij breking uit *i* ontstane *eo*, in het Oudnoordsch eene *i*, *e* of eene bij breking uit *i* ontstane *iö*, in het Oudhoogduitsch eene *a*, *e* of *i*, in het Nieuwhoogduitsch eene *a*, *e*, *i* of *ie*, in 't Latijn eene *e* en in het Engelsch eene *a* of *i* aantreft, wijst zulks bij ons op eene zachtlange *e*. Ontmoet men in het Angelsaksisch en Oudnoordsch eene *o*, *u* of eene bij klankverzachting ontstane *y* (spreek uit *u*), in het Oudhoogduitsch eene *u* of *o*, in het Engelsch en Latijn eene *o* of *u*, in het Fransch eene *o* of *oi*, en in het Nieuwhoogduitsch eene *u* of *ü*, of eene gesloten *o* of *ö*, zoo mag men daaruit tot eene zachtlange *o* in het Nederlandsch besluiten. De Angelsaksische *á* of *ae*, de Oudhoogduitsche *ai* of *ei*, de Oudnoordsche en Nieuwhoogduitsche *ei*, de Engelsche *o* en *oa* wijzen integendeel op eene scherplange *e*, terwijl de Angelsaksische *ê* of *ea*, de Oudnoordsche *au* of de bij klankverzachting ontstane *ey*, de Oudhoogduitsche *au* of *ou*, de Nieuwhoogduitsche *au* of de bij klankverzachting ontstane *äu* en *eu*, de Oudfriesche *â* of *ê*, de Nieuwfriesche en Engelsche *ea*, en de Latijnsche *au* leeren, dat de *o* bij ons scherplang is.

De verdubbeling der *e* is in uitgangen het gevolg des klemtoons, welke op die uitgangen valt, terwijl integendeel eene enkele maal, namelijk voor het meervoud van den

uitgang *-heid* (*-heden*), de oorspronkelijk scherplange *e*, door gebrek aan klemtoon zachtlang wordt uitgesproken en daarom enkel geschreven. De *e* der basterduitgangen *-eeren* (*regeeren*), *-eel, -eelen, -eele* (*houweelen, officiëele*), *-ees, -eezen* (*Portugeezen*), moet in opene lettergrepen dubbel worden geschreven, volgens het beginsel dat de spelling zooveel mogelijk eene juiste afbeelding der uitspraak wezen moet. De verdubbeling der *e* en *o* diende aanvankelijk om de scherpe *e*'s en *o*'s, uit tweeklanken ontstaan, te kenmerken als langer dan de zachte, die als wijzigingen der enkelvoudige klinkers *a*, *i* en *u* (*oe*) korter waren : die verdubbeling is dus ook noodzakelijk in de basterduitgangen, welke altijd met eenen zwaren toon worden uitgesproken. Ook wil het gebruik de verdubbeling der *e* en *o* in woorden, waarin de klinker uit eene samentrekking is ontstaan, zoo als *kwee* van *kwede*, *kweelen* van *kwedelen*, alsook in opene eenlettergrepige woorden, hetzij die oorspronkelijk met eenen enkelvoudigen klinker werden gespeld, of uit eenen tweeklank zijn ontstaan : zoo schrijft men *thee*, *zee*, en *zoo*, *vloo*, *stroo*.

De vraag werd door de Commissie onderzocht, of men den eigenaardigen klank der *e*, die in vele gewesten in *wereld*, *perel*, *kerel*, *zweren*, en in zekere andere woorden, waarin de *e* van eene *r* gevolgd is, wordt gehoord, niet hoeft te onderscheiden van de zacht- en scherplange *e*, en om dien eigenaardigen klank te verbeelden, de *ae* niet konde gebruiken. De Commissie vond het niet raadzaam die vraag bevestigend te beantwoorden. Vooreerst zou het zeer moeilijk, zoo niet onmogelijk wezen te bepalen, in welke woorden die eigenaardige harde *e*-klank moet worden gebezigd. Etymologische gronden, waarop men voor dit

gebruik zou kunnen steunen, bestaan niet, en zoo het al waar is, dat de klankwijziging, die de *e* ondergaat, meest altijd aan den invloed eener volgende *r* is toe te schrijven, zulks is niet overal het geval. Niet alle woorden, waarin de lange *e* van eene *r* gevolgd is, hebben den eigenaardigen harden *e*-klank, terwijl hij integendeel ook in woorden wordt aangetroffen, waarin men geene *r* ontmoet. Men hoort hem niet in *leeren, keeren, meer, zeer,* waarin de *ee* scherplang luidt, alhoewel zij van *r* gevolgd is; men treft hem integendeel aan in *degen,* waarin men geene *r* ontmoet. De Vlaamsche dialecten, waarin deze eigenaardige *e*-klank het meest voorkomt, zijn verre van het eens te wezen : in Antwerpen hoort men hem veel vaker dan in Vlaanderen. Zoo merkt men in Antwerpen dien klank op in *leven, lever, regenen, zegenen*, *mee* (honigdrank), *veel* (vaal), *geel*, *kees* (kaas), *keel* (gorge), *scheel* (louche), *spenen* (spanen), *kekelen* (kakelen), *kweken* (kwaken), *leêr* (cuir), *meel* (farine), enz., terwijl elders in deze woorden de eigenaardige harde *e*-klank door eene zachtlange *e* of door eene *a* wordt vervangen. Niemand zal verlangen, dat men uit liefde voor een enkel dialect die woorden voortaan *laeven*, *laever*, *raegenen*, *zaegenen*, *mae, vael*, *gael*, enz. schrijve. De Commissie is van gevoelen, dat de beschaafde uitspraak en de afleiding dergelijke spelling veroordeelen.

De Commissie denkt het nuttig hier eene lijst van woorden te laten volgen, die bij het schrijven eenige moeilijkheid zouden kunnen opleveren, omdat de grondbeginselen, die het gebruik der dubbele *e* en *o* hoeven te regelen, met de vroegere schrijfwijze dier woorden en met de uitspraak in zekere streken van Vlaamsch België niet altijd overeenstemmen.

Zachtlange e *en* o.

(Ontstaan uit enkelvoudige klinkers.)

Beer - beren, (verscheurend dier; figuurlijk : schuldeischer). *Berin* wordt in het Oudhoogduitsch *birin*, *pirin*, geschreven : die *i* in het Oudhoogduitsch wijst op eene zachte *e* in het Nederlandsch. In de beteekenis van stut van eenen muur, stamt het woord *beer* af van het sterke werkwoord *beren* (dragen), in 't Angelsaksische *beran*, dat met eene zachtlange *e* uitgesproken wordt.

Blozen. Het Engelsch *blush* wijst op eene zachtlange *o* in het Nederlandsch. Sommige Vlaamsche dialecten hebben *bleuzen*, met denzelfden klank als in *keuning*, *weunen*, *zeunen*, *meugen*, die eene zachtlange *o* aanduidt. Voor de zachtlange *o* pleit insgelijks de korte *o* in *blos*.

Bogen (roemen). Het Angelsaksisch *bogan* bewijst de zachtheid der *o*.

Boren. Angelsaksisch *borjan*, Oudhoogduitsch *borôn*, Engelsch *bore*.

Broos - broze. De lange *o* is in 't algemeen zacht, wanneer zij met eene korte kan afwisselen : *blozen - blos*, *brooze - bros*, *holen - hol*, *geboden - gebod*, *grove - grof*, *sloten - slot*.

Deel (plank, dorschvloer). Oudhoogduitsch *dil*, *dili*, *dilo*, Angelsaksisch, *dhil*, *dhill*, Oudnoordsch *thil*, *thili*, Nieuwhoogduitsch *diele*.

Deren. Angelsaksisch *derjan*, Oudhoogduitsch *tarôn*, *taren*.

Doorn, *doren*. Angelsaksisch, Oudnoordsch, Engelsch *thorn*, Oudhoogduitsch *dorn*. Het Gothisch *thaúrnus* bewijst niets voor de natuur der Nederlandsche *o*, daar in het Gothisch de oorspronkelijk korte *u* vóór de *r* eene breking heeft ondergaan, en in *aú* is veranderd.

Droog - droge. Angelsaksisch *drig*, *dryg*, Oudhoogduitsch *trukan*, Nieuwhoogduitsch *trocken*. In sommige dialecten luidt dit woord *dreug* : vergelijk *blozen*.

Dwepen. Oudtijds *dwapen*, waarin de *a* eene zachtlange *e* aanduidt.

Framboos - frambozen. Het laatste lid is het Gothisch *basi*, Nederlandsch *bes*, *bezie*.

Generen. Gothisch *nasjan*, Oudhoogduitsch *nerjan*.

Geweer - geweren. Van *weren*, Gothisch, *varjan*.

Gewoon - gewone. Oudhoogduitsch *gawon*. In sommige dialecten luidt het *geweun* : vergelijk *blozen*.

Hoorn, *horen*. Angelsaksisch, Oudhoogduitsch, Oudnoordsch, Engelsch *horn*. De *au* in 't Gothisch *haúrn* is door breking ontstaan : vergelijk *doorn*.

Hoos - *hozen* (kousen). Engelsch *hose*.

Ivoor. Latijn *ebur*.

Joken. Hoogduitsch *jucken*. Het dialectisch *jeuken* wijst insgelijks op eene zachtlange *o* : vergelijk *blozen*.

Kantoor - *kantoren*. De uitgang *-oor* komt van den Latijnschen uitgang *-orium*.

Kastoor - *kastoren*. Latijn *castor*.

Keren (vagen). Middelnederlandsch *kerren*, *kirren*.

Kloof - *kloven*. Hoogduitsch *kluft*. Het dialectisch *kleuven* wijst op eene zachtlange *o* : vergelijk *blozen*.

Komfoor - *komforen*. De uitgang *-oor* komt van den Latijnschen uitgang *-orium*.

Koor - *koren*. Latijn *chorus*.

Koorn, *koren*. Oudhoogduitsch en Oudnoordsch *korn*, Angelsaksisch *corn*. Het Gothisch *kaúrn* kan hier niet in aanmerking komen : vergelijk *doorn*.

Kroon - *kronen*. Latijn *corona*.

Kwelen (kwijnen). Het verouderde werkwoord *quelen*, *qual*, *gequolen* werd vervoegd als *stelen* (Gothisch *stilan*), *nemen* (*niman*), *breken* (*brikan*) enz., die eene zachtlange *e* hebben.

Lenen (leunen). Oudhoogduitsch *hlinjan*. De oorspronkelijke *i*, die op eene Nederlandsche zachtlange *e* wijst, heeft in het Angelsaksisch *hleonjan* eene breking ondergaan.

Matroos - *matrozen*. Fransch *matelot*, Hoogduitsch *matrose*, Deensch en Zweedsch *matros*.

Meer - *meren* (waterplas). Gothisch *marei*, Angelsaksisch *mere*, Oudhoogduitsch *mari*.

Meren (een schip vastleggen). Ook *marren*, waarin de *a* eene zachte *e* aanduidt.

Moor - *moren* (zekere stof). De woorden, die in het Fransch met *oi* worden geschreven, nemen in onze taal eene zachtlange *o* : *victorie*, *glorie*, *historie*, *ciborie*, in 't Fransch *victoire*, *gloire*, *histoire*, *ciboire*.

Pastoor - *pastoren*. Latijn *pastor*.

Patroon - *patronen*. Latijn *patronus*.

Persoon - *personen*. Latijn *persona*.

Pitoor - *pitoren*. Fransch *butor*.

Pogen. Latijn *pungere.*
Rome. Latijn *Roma.*
Roos - rozen. Latijn *rosa.*
Rozemarijn. Latijn *ros marinus.*
Salpeter. Latijn *sal petrae.*
Schromen. Oudnoordsch *skruma.* In sommige dialecten luidt het *schreumen,* hetgeen op eene zachte *o* wijst.
Slepen (gesleept worden, *trahi*). Angelsaksisch *slipan.*
Sloof - sloven, (sukkel). Engelsch *sloven.*
Smorën. Angelsaksisch *smorjan.*
Spook - spoken. Hoogduitsch *spucken.*
Spoor - sporen (éperon). Oudhoogduitsch *sporo,* Angelsaksisch *spora, spura, spur,* Nieuwhoogduitsch *sporn.*
Spoor - sporen (trace). Oudhoogduitsch, Angelsaksisch en Oudnoordsch *spor,* Nieuwhoogduitsch *spur.* Het Gothisch *spaúrds* komt hier niet in aanmerking : vergelijk *doorn.*
Stool - stolen. Latijn *stola.*
Storen. Angelsaksisch *styrjan.* Oudhoogduitsch *storjan.* In sommige streken *steuren :* vergelijk *blozen.*
Toon - tonen (ton). Latijn *tonus.*
Toorn, toren. Angelsaksisch *torn,* Oudhoogduitsch *zorn.*
Troon - tronen (trône). Latijn *thronus.*
Voor - voren (van de ploeg). Oudhoogduitsch *furh, furhi,* Angelsaksisch *furh, fur.*
Weren. Gothisch *varjan,* Oudhoogduitsch *warjan.*
Wonen. Angelsaksisch *wunjan,* Oudhoogduitsch *wonên.* In sommige dialecten luidt het *weunen :* vergelijk *blozen.*

Scherplange e *en* o.

(Ineengesmolten tweeklanken, samentrekkingen, opene e's en o's in eenlettergrepige woorden).

Beer - beeren, (varken). Oudhoogduitsch *pair,* Engelsch *boar.* In de beteekenis van waterkeering is het hetzelfde woord.
Begeeren. Gothisch *gáirnjan.*
Boogaard, (boomgaard). Het eerste lid is *boom,* Angelsaksisch *beam,* Oudhoogduitsch *boum,* Oudfriesch *bâm,* Nieuwhoogduitsch *baum.*

Deel - deelen, (gedeelte). Gothisch *dails*, Oudnoorsch *deila*, Oudhoogduitsch *tail*, *teil*, Nieuwhoogduitsch *theil*.

Deemoed. Het eerste lid is het oude eenlettergrepige woord *dee*, Gothisch *thius*, Oudhoogduitsch *diu*, dat *knecht* beteekent.

Eegade, *eega*. Het eerste lid is het oude eenlettergrepige *ee*, in 't Gothisch *aivs*, Angelsaksisch *a*, *ava*, Grieksch αἰών.

Genoot - genooten. Oudnoordsch, *nautr*, Angelsaksisch *geneat*.

Goochelen. Hoogduitsch *gaukelen*. De vorm *guichelen*, met den tweeklank *ui*, pleit mede voor de scherplange *o*.

Heeten. Gothisch *haitan*, Oudnoorsch *heita*, Oudhoogduitsch *heizan*, Angelsaksisch, *hâtan*.

Hoonen. Gothisch *haunjan*, Angelsaksisch *hênan*. De Angelsaksische *ê* komt overeen met onze scherplange *o* : *dêpan*, doopen, *nêd*, nood, *êge*, oog[e], *scêne*, schoon, enz.

Hoos - hoozen (waterhoos). Oudnoordsch *ausa*.

Kloot - klooten. De vorm *kluit*, met den tweeklank *ui*, pleit voor de scherplange *o*, die mede in de Vlaamsche dialecten gehoord wordt.

Klooven (doen splijten). Angelsaksisch *cleafan*. Causatief van *klieven*.

Knoop - knoopen. In het Oudfriesch *cnâp* wijst de *â*, die uit de Gothische *au* is ontstaan, op eene scherplange *o*. Men vergelijke *bâm* met *boom*, *dâd* met *dood*, *âk* met *ook*, enz. De scherplange *o* komt verder met onze Vlaamsche dialecten overeen.

Koozen, *liefkoozen*. Middeleeuwsch Latijn *causari*.

Kwee (vrucht). Samentrekking van *kwede*.

Kweelen (zoetelijk zingen). Samentrekking van *kwedelen*.

Leek - leeken. Latijn *laïcus*.

Leenen (prêter). Engelsch *loan*.

Loochenen. Gothisch *laugnjan*, Nieuwhoogduitsch *leugnen*.

Mee (meekrap; honigdrank). Samentrekking van *mede*.

Moor - mooren (volksnaam). Latijn *Maurus*. In *Moriaan* wordt de *o* zachtlang door het verspringen van den klemtoon op de laatste lettergreep.

Neen. Eigenlijk het niet bepalend lidwoord met de ontkennende *n* voorop. *Een* luidt in 't Gothisch *ains*, Oudnoordsch *einn*, Angelsaksisch *ân*. De Angelsakische *â* komt overeen met onze scherplange *e* : *bân*, been, *stân*, steen, *tâcen*, teeken, *brâd*, breed, enz.

Schoof - schooven. Angelsaksisch *sceaf*, Oudhoogduitsch *scoub*, *scoup*, Engelsch *sheaf*.

Sleepen (doen slepen, *trahere*). Causatief van *slepen* (trahi).

Sloof - slooven (voorschoot). Oudhoogduitsch *slouph*, *slauf*.

Sloopen. Dit woord stamt af van het sterk werkwoord *slijpen*, dat oudtijds in het enkelvoud onvolmaakt verleden tijd den scherplangen klank had. Hetzelfde geldt voor *schoon*, van *schijnen*, en *strooken*, van *strijken*.

Steegel. Oudhoogduitsch *steigal*.

Streep - streepen. Hoogduitsch *streif*.

Strooken. Van het oude met scherplangen klank uitgesproken enkelvoud van den onvolmaakt verleden tijd van *strijken*. Vergelijk *sloopen*.

Thee. Eenlettergrepig woord met opene *e*.

Toonen (montrer). Hoogduitsch *zeugen*.

Troonen (lokken). Gothisch *trauan*.

Veede, *veete*. Oudhoogduitsch *faida*.

Vroolijk. Van 't Middelnederlandsch *vroude*, in 't Oudhoogduitsch *frawida*, *frowida*, met den uitgang *lijk*.

Zeel - zeelen. Gothisch *sail*, Angelsaksisch *sael*, Oudhoogduitsch *sail*, *seil*.

Zoogen (laten zuigen). Oudhoogduitsch *saugjan*, Nieuwhoogduitsch *säugen*. Causatief van *zuigen*.

Zweemen. Oudnoordsch *sveima*.

Zweep - zweepen. Het Middelhoogduitsch *sweif* en 't Angelsaksisch *swâpan* wijzen op eene scherplange *e*, die dan ook in de Vlaamsche dialecten gehoord wordt.

Het letterteeken ij (*spreek uit* ei) *wordt met twee stippen geschreven, behalve in woorden van Griekschen oorsprong en in eigennamen met de klanken* ey, uy, ay, aay, aey, oy, oey, ooy, *waarin men de* y *moet gebruiken.*

In de Middeleeuwen volgde men voor de lange *i* in geslotene lettergrepen denzelfden regel als voor de *e* en de *u* : zij werd dubbel geschreven. Aan de tweede *i* voegde

men nogtans duidelijkheidshalve eenen staart toe : men schreef *mijn man, mine vrouwe*. De Commissie denkt het raadzaam den oorsprong van dit letterteeken te blijven aanwijzen bij middel van eene gestipte *i* en *j* (*ij*). Alleenlijk in woorden van Griekschen oorsprong en in eigennamen met de klanken *ey*, *uy*, *ay*, *aay*, *aey*, *oy*, *oey*, *ooy* hoeft de *y* te worden gebruikt : men schrijft derhalve *Egypte*, *tyran*, *Cyrus*, *mythisch*, *analysis*, *Huydecoper*, *de Keyser*, *Taymans*, *Hoydonck*, enz. In het eerste geval bekleedt de *y* de plaats der Grieksche υ, die niets met het Nederlandsch letterteeken *ij* (spreek uit *ei*) gemeens heeft, terwijl in de eigennamen met de samengestelde klanken *ey*, *uy*, *ay*, *aay*, *aey*, *oy*, *oey*, *ooy*, de *y* een overblijfsel is van de vroegere spelling, waarin de *y* voor de enkele *i* gold.

In de beschaafde uitspraak hoort men *koliek*, *fabriek*, *katholiek*, *muziek*, enz. Dergelijke woorden met *ij* te schrijven zou aanleiding geven tot eene verkeerde uitspraak. De *ie* is derhalve te verkiezen.

Eene enkele a *is voldoende in den tweeklank* au.

De woorden met den tweeklank *au* worden gewoonlijk in Noord-Nederland met dubbele *a* geschreven : *paauw*, *blaauw*, *graauw*. Het scheen der Commissie, dat noch uitspraak, noch afleiding de verdubbeling der *a* in dien tweeklank wettigden. Zij drukte hare bezwaren uit tegen die nuttelooze verdubbeling aan de Redactie van het Woordenboek, te meer daar in Dr. B. Huydecoper's *Aanteekeningen*,

ter gelegenheid van het in het licht geven van 't ontwerp der spelling voor het aanstaande Nederlandsch Woordenboek verschenen, het verdubbelen der *a* in *pauw*, *blauw*, *grauw* eene onwetenschappelijke transactie van wege de Redactie met de Zuid-Nederlandsche spelling wordt genoemd, die men bij alle mogelijke sympathie voor de herleving der Vlaamsche letterkunde niet kan gedoogen (1)! En nogtans sedert prof. Bormans in zijn *Verslag* tegen de *aeu* of *aau* te velde is getrokken (2), treft men in België bij schier geenen enkelen schrijver *graauwe* of *blaauwe paauwen* meer aan, terwijl men ze bij de Noord-Nederlanders nog dagelijks ontmoet. Bilderdijk pleitte reeds voor de *au*, en vindt dien klank « zekerlijk aangenamer dan de *aau* (3). » De Redactie heeft zich gehaast te verklaren, dat zij niet de minste reden zag, om de dubbele *a* in den tweeklank *au* te behouden, en voortaan met de Belgische schrijvers *blauw*, *pauw*, *grauw*, enz., zou spellen.

Men schrijft met eene enkele i *zoowel* wij vleien, kruien, draaien, bloeien, tooien *als* ik vlei, krui, draai, bloei, tooi.

Zal men in woorden als *vleien*, *kruien*, *draaien*, *bloeien*, *tooien* eene overgangsletter gebruiken, om van de eerste lettergreep, die op *ei*, *ui*, *aai*, *oei*, *ooi*, eindigt tot de

---

(1) Aanteekeningen op het ontwerp der spelling voor het aanstaande Nederlandsch Woordenboek, door Dr. B. Huydecoper. Nijmegen, 1863.

(2) Blz. 161 en volgende.

(3) *Spraakleer*, blz. 36.

tweede, die met eenen klinker begint, over te gaan? Welke zal in dit geval die overgangsletter wezen? Tot hiertoe heeft men in Vlaamsch België vrij algemeen Siegenbeek gevolgd, en tot overgangsletter eene *j* gebruikt. De Commissie beschouwt het gebruik van eene overgangsletter als ten volle overtollig : het is, volgens haar, eene gevaarlijke toegeving aan eene verkeerde uitspraak. Ook in *vrije, gedijen, leliën, oliën, poëet, genieën, weeën, zeeën* wordt door sommige lieden eene overgangsletter ingeschoven; zelfs is het niet zelden op den kansel « *van de* j-*hemelen en van de* j-*aarde* » te hooren spreken. Niemand nogtans denkt er aan, dergelijke verkeerde uitspraak door een bijzonder letterteeken te verbeelden. Wie niet *vrij-je, gedij-jen, oli-jen, po-jeet, leli-jen, genie-jen, wee-jen, zee-jen* schrijft, zal zich om dezelfde reden wachten *vleijen, luije, draaijing, knoeijing* te spellen. Het bijeenstaan der vocalen schijnt aan de Commissie geene verwarring bij het lezen te zullen veroorzaken. De Redactie van 't Woordenboek, die zulks eerst vreesde, had in haar ontwerp van spelling voorgesteld, in de plaats der *i* eene *y* te gebruiken telkenmale dat de volgende lettergreep met eenen klinker begint, ten einde « de scheiding der lettergrepen spoediger te volbrengen. » De Commissie kon het niet goedkeuren, dat men het Nederlandsch alphabet wilde vermeerderen met eene letter, die bij ons geenen naam heeft, en noch de Nederlandsche *ij* (dubbele *i*), noch de Grieksche υ is. Zij vond geene genoegzame reden, om de verbuiging onzer substantieven en adjectieven, de vervoeging onzer werkwoorden, welker stammen op *ei, ui, aai, oei, ooi* eindigen, ter oorzake van eene verkeerde uitspraak, onregelmatig te maken. Zoo min *ik vlei*,

wij vleijen, *ik groei*, *wij groeijen*, als *wij vleyen*, *groeyen*, wilden haar bevallen. Zij verkoos het stelsel van Bilderdijk, die *ik krui*, *wij kruien*, *ik tooi*, *wij tooien* schrijft, en niets van eene wijziging in de klinkers bij het aanhechten eener lettergreep, die met eene vocaal aanvangt, noch van eene overgangsletter wil weten. Met genoegen vernam de Commissie, dat de Redactie, die vroeger reeds de overgangsletter *j* had verworpen, ook van de verandering der *i* in *y* heeft afgezien, en in haar Woordenboek *vleien*, *kruien*, *draaien*, *groeien*, *tooien*, *opruiing*, *voltooiing*, zal spellen.

Men schrijft naar verkiezing drie *of* drij, bie *of* bij, iever *of* ijver.

De spelling der woorden *drie* of *drij*, *bie* of *bij*, *iever* of *ijver* is het gevolg van een dialectverschil. De Commissie denkt het niet noodzakelijk eenen van die vormen met uitsluiting van den anderen aan te raden. Wanneer volle vrijheid wordt gelaten aan de schrijvers, wat het gebruik der twee vormen van ieder dier woorden betreft, kan de taal bij die verscheidenheid niet anders dan winnen.

DE MEDEKLINKERS.

De geadspireerde keelklank, die zich vóór eene t *bevindt, wordt zonder op de afleiding te letten door* ch *voorgesteld, behalve in de regelmatige vormen der werkwoorden, wier stam op eene* g *eindigt, en in de zelfstandige naamwoorden door achtervoeging van* -te *gemaakt van bijvoeglijke naamwoorden op* g.

Een voornaam punt is de spelling van den geadspireerden keelklank vóór de *t*. Vele stemmen hebben zich sedert lang ten voordeele der *ch* verheven, onverschillig of zich al dan niet eene *g* in den stam des woords voordoet. Siegenbeek en Bormans echter willen, dat men eene *g* gebruike in woorden, die afgeleid zijn van stammen, waarin blijkbaar eene *g* voorkomt, terwijl in andere gevallen de *ch* moet worden gebezigd. Doch de toepassing van hunnen regel is tamelijk moeilijk : niet altijd toch is de stam gekend, en vaak heeft men ondervonden, dat het woord, hetwelk men gedurende eenigen tijd als stam had aangezien, daarop geene aanspraak kon maken. Levert het opsporen van den stam eens woords somtijds zwarigheden op, en was het derhalve niet altijd gemakkelijk

om te weten, of men in zekere woorden eene *g* of eene *ch* zou plaatsen, er was een ander bezwaar tegen het gebruik der *g* vóór de *t*. De spelling mag met de uitspraak niet strijdig wezen. Bij de Ouden was zulks nooit het geval geweest; doch later liet men ook den regel gelden, dat bij het spellen niet alleenlijk de uitspraak, maar ook de afleiding haren invloed moet doen gelden. Siegenbeek, en na hem Bormans, de afleiding tot richtsnoer nemende, schrijven *dragt*, *klagt*, *bragt*, *mogt*, *pligt*, *vlugt*, *magt*, terwijl Bilderdijk volhoudt, dat hier den regel der afleiding voor dien der uitspraak moet onderdoen, en aan *dracht*, *klacht*, *bracht*, *mocht*, *plicht*, *vlucht*, *macht*, de voorkeur geeft. Het scheen hem onmogelijk in woorden, waar de keelklank *g* onmiddellijk van eene *t* gevolgd is, eene zachte *g* vóór de harde *t* te laten hooren. Hij zegt op bl. 49 zijner *Nederlandsche Spraakleer*: « Waar letters van niet hetzelfde spraaktuig in de uitspraak (d. i. in eene sylbe) vereenigd worden, vordert de harder letter van 't eene ook de harder letter van dat andere spraaktuig by zich. Gevolg van de innige verbinding der spraaktuigen met elkander, waardoor de meerdere spanning van 't eene ook eene meerdere spanning van 't andere verwekt. Hierdoor verandert in de samenstelling van konzonanten achter een zelfde vokaal (de *t* b. v.) de *g* tot een *ch*, en *mag* wordt tot *macht*. Dit is derwijze in den aart onzer taal, dat onze Ouden ook *tstat*, *opt solder* en *aant tafel gaan*, schreven zoowel als uitspraken, schoon zy *stad* en *tafel* niet anders dan in 't vrouwelijke en *zolder* ook even weinig onzijdig namen, en by een langzamer uitspraak waar zy geen scheva en geen samentrekking, maar duidelijke vokaal bezigden, onveranderlijk

de stad, *de tafel*, *de solder*, zeiden. En daartegen schreven zy, op gelijke wijze, *dleven* voor *tleven*, wanneer zy 't onzijdig lidwoord met dit naamwoord samentrokken (1). »

Bilderdijk heeft gelijk : de uitspraak is voor de spelling de eerste regel, die al de andere moet overheerschen; dan alleen hoeven de regels der afleiding en der gelijkvormigheid te worden geraadpleegd, wanneer zij de duidelijkheid bevorderen. Welnu, de duidelijkheid wint er volstrekt niets bij, wanneer men *pligt*, *regt*, *gewigt*, *magt*, *klagt*, *vlugt*, *bragt*, enz.,schrijft. *Plicht*, *recht*, *gewicht*, *macht*, *klacht*, *vlucht*, *bracht*, enz., zullen op het eerste zicht door iedereen worden erkend voor hetgeen zij wezenlijk zijn, en met geene andere worden verward.

Er dient nogtans eene uitzondering te worden gemaakt voor de regelmatige vormen der werkwoorden met den persoonsuitgang *-t*, wier stam op *g* eindigt, alsook voor de zelfstandige naamwoorden door achtervoeging van *-te* gevormd van bijvoeglijke naamwoorden op *g*.

De werkwoorden op *-gen* behouden de *g* vóór den persoonsuitgang *-t* in den regelmatig gevormden tweeden en derden persoon van den tegenwoordigen tijd, aantoonende wijze, *gij draagt*, *hij draagt*, — *gij zegt*, *hij zegt*, — *gij moogt*, in den tweeden persoon van den onvolmaakt verleden tijd, aantoonende wijze (sterke vervoeging): *gij vloogt*, *droegt*, *wrongt*, *kreegt*, en in den tweeden persoon meer-

(1) Grimm noemt de spelling *mogt* (met eene *g*) pedant : « Es würde mir nun leicht sein, wenn ich blosz ins einzelne gehn wollte, beispiele zu greifen, die das bild des pedanten keinen augenblick verkennen lassen. er schreibt *mogte* für *mochte*, weil nach *mögen* blickend er vom schönen uralten wandel der consonanten nichts weisz und sich weder auf *macht*, noch das lateinische *agere actus* besinnt. (*Über das pedantische* : *kleinere schriften*. I, blz. 329.)

voud, gebiedende wijze : *zegt, vliegt, draagt.* Hier moet het grondbeginsel in aanmerking komen, volgens hetwelk bij de keus der gelijkluidende letterteekens de oudere vorm uit den tijd, toen de nu gelijk geworden klanken nog duidelijk onderscheiden werden, beslist. Heden luidt de *g* in *hij ligt* juist gelijk de *ch* in *licht* (lumière). Zulks was niet altijd het geval. Dr. te Winkel heeft bewezen, dat het letterteeken *g* oorspronkelijk steeds de waarde had der Fransche *gu*, terwijl de *ch* zooals heden sterk werd geadspireerd[1]. Wanneer men de geschiedenis onzer taal nagaat en de klankleer bestudeert, dan ziet men, dat van in de vroegste tijden een keelklank, die onmiddellijk vóór de *t* kwam te staan, den klank aannam der *ch*, de stam mocht al dan niet eene *g* vertoonen. De *h*, die in het Gothisch dezelfde waarde had als onze *ch*, vervangt de *g* in *mahts* (macht), *mahta* (mocht), van den stam *magan* (mogen), — in *aihts* (have), *aihta* (had), van *aigan* (hebben), — in *brahta* (bracht), van *briggan* (brengen), — in *gadrauhts* (soldaat), *drauhtinon* (soldaat zijn), van *driugan* (krijgsdienst doen), — in *innagahts* (ingang), van *gaggan*[2], — in *andabauhts* (losgeld), van *bugjan* (koopen). Dit gebeurde ook in de taal van den Heliand, het Oudsaksisch : *brâhta* (bracht), van *brengian*, — *êhta* (had), van *êgan* (hebben), — *mâhta* (mocht), van *mugan* (mogen), enz. Niet alleenlijk de *g*, maar zelfs de *k* veranderde in *ch* : van het Gothisch *brukjan* (gebruiken), komt *bruhta* (gebruikte), — van *thagkjan* (denken), *thahta* (dacht), — van *thugkjan* (dunken), *thuhta* (docht),

(1) *Taalgids*, vierde jaargang, blz. 309.
(2) In het Gothisch werd, als in het Grieksch, de *g* vóór *g* of *k* als *n* uitgesproken.

— van *sakan* (te recht wijzen), *gasahts* (beschuldiging). In het Nederlandsch is men zelfs nog verder gegaan : *p* en *f* (*v*) veranderden in *ch* vóór de *t*, zoo komt *verknocht* van *knoopen*, — *krocht* van *kruipen*, — *kocht*, *gekocht* van *koopen*, — *gerucht* van *roepen*, — *gehucht* van *hof*, — *gracht* van *graven*. De verandering der *g* en *k* en soms der *p* en *f* (*v*) in *ch* had echter slechts plaats in afgeleide zelfstandige of bijvoeglijke naamwoorden en in *onregelmatige* verleden tijden en lijdende deelwoorden, maar nooit in *regelmatige* vormen van werkwoorden met den persoonsuitgang *t*. Nooit schreef men *hij maacht*, *loocht*, *graacht*, *schaacht*, in de plaats van *maakt*, *loopt*, *graaft*, *schaaft*. Het is omdat in de vervoeging der regelmatige werkwoorden de medeklinker niet onmiddellijk vóór de *t* kwam. Eene *e* stond oudtijds tusschen den stam en den persoonsuitgang *t*, en die *e* belette de verandering van den medeklinker : men schreef *hi maket*, *lopet*, *gravet*, *schavet*. Later liet men bij 't schrijven die tusschenstaande *e* wel weg ; de medeklinker, die vóór de *t* kwam, onderging echter geene wijziging meer. Wat met de *k*, *p* en *f* (*v*) niet gebeurde, had ook voor de *g* geene plaats : in de regelmatige vormen der werkwoorden op *-gen* bleef, na de weglating der *e*, de *g* vóór den persoonsuitgang *t* behouden : *ghi draghet*, *draegt*, — *hi vraghet*, *vraegt*, — *ghi moghet*, *moogt*, enz. Ook in het Gothisch staat een klinker tusschen de *g* en de uitgangen *th*, *ts* (van den derden persoon enkelvoud, tegenwoordigen tijd, en van den tweeden persoon tweevoud en meervoud, tegenwoordigen en verleden tijd, aantoonende wijze), en bewaart de *g* overal hare plaats, zoowel in de sterke als in de zwakke werkwoorden :

Ligan, liggen.

Aantoonende wijze. — Tegenwoordige tijd.

Enkelvoud.	*Tweevoud.*	*Meervoud.*
1. liga.	1. ligos.	1. ligam.
2. ligis.	2. *ligats.*	2. *ligith.*
3. *ligith.*		3. ligand.

In den verleden tijd, aantoonende wijze, luidt de tweede persoon tweevoud van het sterk werkwoord *ligan*, *leguts*, en de tweede persoon meervoud, *leguth*. De *u* tusschen de *g* en de *ts* en *th* belet het verscherpen der *g*. Zoo is het ook met de sterke werkwoorden, die als *steigan* en *dragan*, en met de zwakke, die als *lagjan* en *laigon* vervoegd worden : de *g* blijft insgelijks hier behouden. Hetzelfde geschiedt in het Oudsaksisch bij de vervoeging van *liggian*, *stîgan*, *dragan*, *leggian*, enz. Het Nederlandsch is mede aan dezelfde wetten onderworpen.

In *hoogte*, *droogte*, *menigte* begint de *t*, die eene euphonische letter is, en van betrekkelijk laat dagteekent, eene nieuwe lettergreep : zij is niet onmiddellijk aan de voorgaande letter vastgehecht, gelijk in *macht*, *plicht*, *recht*, *zicht*, enz., en doet veel minder haren invloed bij de uitspraak gevoelen. De overgang van de *g* tot de *t* is derhalve eenigszins gemakkelijker. Hier bevordert het volgen van den regel der afleiding wel degelijk de duidelijkheid. Indien men *hoochte*, *droochte*, *menichte* schreef, zou men aan deze woorden een barbaarsch voorkomen geven, dat den lezer in twijfel zou brengen over het wezen zelf van die woorden.

Wat *nogtans* betreft, stellig is het, dat het afstamt van het oude *noch*, hetwelk men duidelijkheidshalve, om het van het gelijkluidend ontkennend voegwoord *noch* te onderscheiden, hedendaags *nog* schrijft, en van *dan*, welk laatste de aanvang-*d* tot *t* heeft verhard, toen het in het Middelnederlandsch met het oude *noch* tot een samengesteld woord werd. Daar iedereen thans door de spelling *nog* (eneore) van *noch* (ni) onderscheidt, en derhalve het schrijven van *nochtans* met *ch* zou doen denken, dat het eerste deel van die samenstelling hetzelfde woord is als het ontkennende *noch*, waarmede echter *nogtans* niets gemeens heeft, oordeelt de Commissie raadzaam dit woord met *g* te schrijven.

De ch *is voldoende in woorden als* lachen, kachel, bochel, richel, lichaam, *enz.*

Sedert lang hebben de meeste schrijvers in Vlaamsch België de spelling *lagchen, kagchel, bogchel, rigchel, ligchaam,* enz., verlaten, en te rechte. Het behoeft niet bewezen te worden, dat het onmogelijk is eene zachte *g* vóór de geadspireerde *ch* uit te spreken. Doch zoo min als de uitspraak, wil de afleiding de *gch:* in de meeste dier woorden werd door den invloed van eenen volgenden medeklinker, de oorspronkelijk enkelvoudige *g* of *k* tot *ch* verscherpt (*bochel* van *boog*, — *tichel* van *tegel*, — *kachel* van *kakel,* enz.). Van een etymologisch standpunt beschouwd, kan derhalve van het nevens elkander staan eener zachte *g* en eener harde *ch* geene spraak wezen. Maar hoeft de *g* door geen ander letterteeken te worden vervangen, om aan te toonen, dat men den voorgaanden klinker hier niet lang mag

uitspreken? Zulks zou zeker niet strijdig wezen met den spelregel, die wil, dat, achter eenen korten klinker gevolgd van eenen medeklinker, die medeklinker worde verdubbeld, wanneer aan den stam een uitgang, met eene *i* of *e* beginnende, wordt gevoegd. Doch de keelklank *ch* wordt hier door twee letters uitgedrukt, en aan verdubbeling van dit samengesteld letterteeken kan niet worden gedacht. *Lachchen, kachchel, richchel, echchel*, te spellen ware eene nieuwigheid, die zeker bij niemand bijval zou vinden. In België, waar men sints eenige jaren algemeen *lachen, kachel, richel, echel*, schrijft, heeft die spelling nooit aanleiding gegeven tot onduidelijkheid, noch verkeerde uitspraak. De Commissie aarzelt dan ook niet, om, met de Redactie van het Woordenboek, de spelling met enkele *ch* als voldoende aan te raden, te meer daar deze sedert Bilderdijk in Noord-Nederland zoowel als in België door vele taalkundigen werd aangeprezen.

Op grond der uitspraak verwisselt men in koninklijk, koninkrijk, jonkheid, *enz., de oorspronkelijke* g *met* k.

Meermaals is de spelling *koninglijk, koningrijk, jongheid, koningje, woningje*, enz., oorzaak, dat men zich geweld aandoet, om aan de *g*, tegenstrijdig met de wetten onzer uitspraak, eenen klank te geven, dien zij achter de *n* nooit hebben kan. Het is noodzakelijk, dat men die slechte uitspraak niet alleenlijk door het goede voorbeeld te keer ga, maar door de spelling onmogelijk make : om die reden vervange men de *g* door *k*. De afleiding mag trouwens slechts dan worden gevolgd, wanneer er de eischen der uitspraak mede strooken.

Achter eenen langen klank of eenen tweeklank gebruikt men de s *enkel.*

De verdubbeling eens medeklinkers heeft dan alleenlijk plaats, wanneer men wil aanduiden, dat de klinker, die voorafgaat, kort moet worden uitgesproken; zoo schrijft men *baffen*, *letten*, *bollen*. De *s* maakt geene uitzondering aan dien regel. De verdubbeling is derhalve geheel overtollig, wanneer de vocaal, die de *s* voorafgaat, lang is, en men doet verkeerd, wanneer men *waassem*, *geesselen*, *kruissen*, *ruischen*, *Pruissen*, *IJssel*, *Rijssel* spelt. Degenen, die de *s* in dergelijke woorden verdubbelen, om den sissenden klank uit te drukken en te beletten, dat de *s* zacht worde uitgesproken, verwarren de uitspraak der Nederlandsche *s*, die altijd eenen sissenden klank heeft, met die der Fransche, welke, tusschen twee klinkers staande, den klank der zachte *z* aanneemt. Men schrijve dus *wasem, geeselen, kruisen, ruischen, Pruisen, IJsel, Rijsel,* enz.

Het woord samen *wordt met* s *geschreven in samenstellingen, die er mede beginnen, alsook wanneer het alleen staat, behalve in* te zamen.

Het woord *samen* is gewoonlijk eene samentrekking van *te zamen,* waarin *te* eerst de *e* verloor, en daarna de zachte *z* door het voorafgaan der *t* tot *s* werd verscherpt Later sleet allengskens de *t* af : *te zamen* = *t' samen* = *tsamen* = *samen*. Men schrijve dan overal *samen* met eene *s*, wanneer dit woord alleen staat, zonder *te* voorop, en tevens

eene samentrekking is van *te zamen,* alsook in composita, die met dit woord beginnen (*samenspraak, samenzwering*). Is *zamen* voorafgegaan van *te*, dan moet de *z* behouden blijven : wie *te samen* schrijft, gebruikt tweemaal het voorzetsel *te : te samen* is gelijk aan *te te zamen.* In *te zamen* kan de *t* van *te* de *z* niet verscherpen : zulks blijkt uit *te duur*, *te zoek*, *te zuur*, waarin de zachte medeklinker insgelijks bewaard blijft.

Men schrijft ontvangen, ontvonken, *enz. met eene* v *en niet met eene f.*

Wie achter de *t* van *ont-* de *v* tot *f* wil verscherpen, en *ontfangen* en *ontfonken* spellen, moet, om consequent te wezen, ook *ontfoeren, ontchaan, onttoen*, *ontfluchten, ontsien*, *ontsakken*, enz. in plaats van *ontvoeren*, *ontgaan*, *ontdoen*, *ontvluchten*, *ontzien*, *ontzakken*, enz., schrijven. Men beroept zich op den regel der uitspraak ; doch stellig moet die hier voor den regel der afleiding wijken : immers in dit geval wordt wel degelijk door het achtgeven op de afleiding de duidelijkheid bevorderd. Verscherpt men den volgenden medeklinker, omdat hij voorafgegaan is van eene *t*, dan maakt men het stamwoord gansch onkennelijk. *Ontfangen* en *ontfonken* zijn niet beter dan *zittag*, *woenstag*, *schaapsfleesch*, *knapsak*, *lampchlas.*, *lapsalf*, *kwaksalver*, *potcheld*, *rechtfaardig*, in de plaats van *zitdag*, *woensdag*, *schaapsvleesch*, *knapzak*, *lampglas*, *lapzalf*, *kwakzalver*, *potgeld*, *rechtvaardig.*

Ter voorkoming van eene gebrekkige uitspraak schrijft men heuglijk, ontzaglijk, onverdraaglijk, bijvoeglijk, *enz. zonder ingeschoven* e *achter de* g.

Vaak hoort men lezers, die met geweld in de woorden *heuglijk*, *ontzaglijk*, *onverdraaglijk*, *bijvoeglijk*, *beweeglijk*, enz. welke zij *heugelijk*, *ontzaggelijk*, *onverdragelijk*, *bijvoegelijk*, *bewegelijk*, enz. gespeld zien, de *g* wel degelijk als *g* willen doen klinken. Die uitspraak strijdt tegen den aard onzer taal : de *g* ondergaat hier eene verscherping in de uitspraak ter oorzake van den uitgang *lijk*, die op de *g* volgt en met eene *l* begint. Ter voorkoming dier gebrekkige uitspraak schijnt het der Commissie raadzaam in de woorden op *lijk*, waarin bij de uitspraak de *g* verscherping ondergaat, de *e* vóór den uitgang te onderdrukken. Men spelle dan eenvoudig : *heuglijk*, *ontzaglijk*, *onverdraaglijk*, *bijvoeglijk*, *genoeglijk*, *beweeglijk*, enz.

Waar het inschuiven der *e* vóór de uitgangen *lijk*, *loos*, (*l*)*ing* geene aanleiding kan geven tot verkeerde uitspraak, is het al dan niet gebruiken der *e* eene zaak, die aan de vrije keuze des schrijvers mag worden overgelaten : *moeilijk* en *moeielijk*, *verfoeilijk* en *verfoeielijk*, *manlijk* en *mannelijk*, *beminlijk* en *beminnelijk*, *vriendschaplijk* en *vriendschappelijk* zijn beide goed. Somtijds is het welluidender de *e* té laten wegvallen : zulks heeft vooral plaats, wanneer het grondwoord op eene *n* voorafgegaan van eenen langen klank of tweeklank, of op eene *l* of *r* eindigt. Zoo schrijft men *pijnlijk*, *aanzienlijk*, *doelloos*, *heerlijk*, *huurling*. Wanneer het grondwoord op eene toonlooze

lettergreep uitgaat, heeft insgelijks de inschuiving der *e* geene plaats. Zoo schrijft men steeds *openlijk* van *open*, *geduriglijk* van *gedurig*, *ouderling* van *ouder*, enz.

Men schrijft adellijk, middellijk, onmiddellijk, teugelloos, *enz. met dubbele* l, *maar* hemeling, heuveling, edeling *met eene enkele* l.

Adellijk, *middellijk*, *onmiddellijk*, *teugelloos*, enz. eischen eene dubbele *l*, omdat de grondwoorden *adel*, *middel*, *teugel* op eene *l* eindigen, en de toegevoegde uitgangen *-lijk*, *-loos*, met eene *l* beginnen; doch *hemeling*, *heuveling*, *edeling*, worden met eene enkele *l* gespeld, omdat de uitgang oorspronkelijk niet *-ling*, maar *-ing* was, waaraan in zekere gevallen eene euphonische *l* werd toegevoegd. Daar *hemel*, *heuvel*, *edel*, op eene *l* uitgaan, is het toevoegen eener euphonische *l* vóór den uitgang *-ing* ten volle nutteloos.

Men schrijft naar verkiezing eigen*t*lijk, open*t*lijk, wezen*t*lijk, *of* eigenlijk, openlijk, wezenlijk.

Gaarne had de Commissie, overeenkomstig het vrij algemeene gebruik in België, de ingelaschte *t* in *eigentlijk*, *opentlijk*, *wezentlijk* behouden. Daar de Redactie van het Woordenboek van haren kant in haar ontwerp van spelling zich tegen die inlassching had verklaard, deelde de Commissie aan die Redactie de gronden mede, waarop zij oordeelde de inlassching der *t* te kunnen verdedigen. Zij dacht de groote moeilijkheid te moeten aantoonen, die er bij het

spreken bestaat, om van de *n* in *open, eigen, wezen* tot de volgende *l* in *-lijk* over te gaan, hetgeen niet alleen bij ons, maar ook bij de Hoogduitschers, die *wesentlich, öffentlich, eigentlich* spellen, eene *t* van welluidendheid tusschen de *n* van den stam en den uitgang *-lijk* heeft doen inschuiven. Zij wees op hetgene over die *t* door prof. Bormans in zijn *Verslag* (1) en door Abraham De Vries in eene verhandeling, opgenomen in het *Taalkundig Magazijn* (2), werd geschreven. Zij deed zien, hoe die woorden door de beste schrijvers van vroegeren tijd als Coornhert, Vondel, Hooft, De Decker, Heemskerk, Westerbaen, G. Brandt, Vollenhove, Smits, enz., met ingelaschte *t* werden gespeld, en hoe Huydecoper de eerste is geweest, die zich tegen de *t* in dergelijke woorden heeft verzet, omdat hij vreesde, dat zij de oorzaak zou kunnen zijn eener misplaatsing van klemtoon, zooals er zich eene in *ordéntelijk* heeft voorgedaan. Die vreeze wordt echter door de Commissie niet gedeeld. Immers, dat het woord *ordéntelijk* den klemtoon op *den* heeft gekregen, is geenszins aan de ingelaschte *t* toe te schrijven, maar wel aan den vroegeren vorm van het woord *orde*, hetwelk in het Middelnederlandsch *ordine, ordene,* en in het Oudfransch *ordène* luidde. In den *Reinaert* leest men :

Bi den here, dien ghi dient,
In wat *ordinen* wildi u doen.
Vss. 942, 943.

Doe Isengrijn in sduvels name
In *dordine* ghinc hier te voren.
Vss. 2690, 2691.

(1) Bl. 466.
(2) Bl. 113, eerste deel.

In het *Leven van Sinte Ludgardis* rijmt *ordine* met *pine*:

> Ic ben, sprac hi, brueder Jordaen,
> Meester van der predekeren *ordine*:
> Ic ben doed, ende sonder pine
> Ben ic ter euwiger glorien verhaven.

Het rijmen van *ordine* met *pine* bewijst, dat reeds in het Middelnederlandsch de lettergreep *din* den klemtoon had.

Het antwoord der Redactie van 't Woordenboek luidde, dat vrijheid zal worden gelaten ten opzichte van de *t* vóór het suffix *-lijk*: in het Woordenboek zullen beide vormen worden opgegeven, met en zonder *t*. Voor zich zelve kiest de Redactie de laatste spelling. Sedert A. De Vries over dit onderwerp schreef, is in Noord-Nederland veel veranderd. Er bestaat thans aldaar werkelijk tweeërlei uitspraak, *eigentlijk* en *eigenlijk*. De laatste moge het uitwerksel zijn van Siegenbeeks regel, en deze het gevolg van Huydecopers ongegronde vrees, zeker is het, dat zij bestaat, en dat men met uitzondering van slechts weinigen de *t* niet terug wil. Dit is duidelijk hieruit gebleken, dat, toen Siegenbeek in de latere uitgave van zijne *Verhandeling* en zijn *Woordenboek* de *t* hernam, bijna geen zijner aanhangers *quand même* hem daarin hebben nagevolgd. Daar nu het gebruik verre van algemeen kan genoemd worden, zoo is hier het geval niet aanwezig, dat de algemeene *usus* eene spelling mag vorderen, die de grammatica eer schijnt te moeten veroordeelen dan aan te prijzen. De Redactie is nog niet volkomen overtuigd, of het woord *welluidender* de juiste uitdrukking is, die het onderscheid tusschen *openlijk* en *opentlijk* kenmerkt. Zij erkent gaarne, dat de laatste uitspraak *gemakkelijker* is, en dit staat wel soms met wel-

luidender gelijk, maar niet altijd. Men is het, gelooft zij, vrij wel eens, dat *bloemtje,* ofschoon stellig moeilijker uit te brengen, toch fijner en welluidender is dan het gemakkelijke *bloempje.* Zij ziet geen wezenlijk onderscheid tusschen de *t* in *opentlijk* en de *t, d, b,* en *p* in *gelegentheid, genegentheid, gantsch, tweederlei, driederlei, fatsoendelijk, linden* voor *linnen, schoonder* voor *schooner, volder* voor *voller, hembd, kompt,* spellingen, die te recht algemeen veroordeeld worden, als te veel naar eene min beschaafde uitspraak zweemende. Zij meent in het aanwezig zijn van ingelaschte medeklinkers in meer of min verachtelijke woorden als *vilder, diender* (*agent de police*), *gortentelder* en dergelijke, in vergelijking met de meer edele *deeler, speler, dienaar, kenner,* eenen wenk te zien, dien zij niet onopgemerkt mag laten.

Men schrijft alleszins, anderszins, eenigszins, geenszins, veelszins, *en niet* allezins, anderzins, eenigzins, geenzins, veelzins.

Volgens eenigen zouden de bijwoordelijke uitdrukkingen *alleszins, anderszins, eenigszins, geenszins, veelszins* samenstellingen zijn met eene bijwoordelijke *s* op het einde, en de *s* achter *alles, anders, eenigs, geens, veels* best worden weggelaten. De meerderheid van de leden der Commissie is niet van dit gevoelen : zij oordeelt dat men hier wel degelijk te doen heeft met samenkoppelingen, bestaande uit een zelfstandig naamwoord in den genitief voorafgegaan van een sterk verbogen bijvoeglijk naamwoord. Men weet, dat vroeger de bijvoeglijke naamwoorden oneindig meer dan tegenwoordig sterk werden verbogen, en in dit geval in het

mannelijk en onzijdig enkelvoud op eene *s* uitgingen. De woorden *anderszins, geenszins, eenigszins*, enz. zijn wezenlijke genitieven, even als *gewapenderhand, halverwegen, onverrichter zake, geenerhande, velerlei, gelukkigerwijze, zijns weegs, eensdeels, alles jaars, goedsmoeds*, enz. Later slechts werden *anderszins, geenszins, eenigszins*, enz. aaneen geschreven, en als bijwoordelijke uitdrukkingen beschouwd. De *s* kan in *geenszins, anderszins, eenigszins* zoo min achter het adjectief worden gemist als in *eensklaps, goedsmoeds, heelshuids, blootshoofds*, enz. Deze verschillende uitdrukkingen dagteekenen van den tijd, toen men er niet voor terugweek in den genitief *goets wijns, ons liefs Heren, des goets mans, des heligs rijcs, onser goeder vrouwen* te schrijven.

De verkleiningsuitgangen -je *en* -ken *worden de eerste zonder eind*-n, *de tweede met eene eind*-n *gespeld.*

Er valt te beslissen, of men de verkleiningsuitgangen *-je, -jen, -ke, -ken,* al dan niet op eene *n* zal laten eindigen. Siegenbeek nam *-je* en *-ke* onder zijne bescherming; Bilderdijk wil *-jen* en *-ken* schrijven. Prof. Bormans spelt liever met den grooten hoop *-je*, omdat de *n* in *-jen*, zoodanig tegen de welluidendheid strijdt, dat zelfs diegenen, welke haar in 't schrijven behouden, in de uitspraak onderdrukken. Zeer veel gewicht hecht hij er nogtans niet aan : hij wil de voorstanders der *n* laten begaan, zoo maar « hunne n*tjens* met hare helle klank*jens* dien zoo zachten uitgang niet bederven. » (1)

---

(1) *Verslag*, 340.

Wat wil de afleiding? Wat eischt de uitspraak?

Zoo min de oorsprong van den eenen verkleiningsuitgang (*-je, -jen*) als van den anderen (*-ke, -ken*) is geheel zeker. In het Middelnederlandsch luidde *-ken* of *-ke*, *-kijn*. Later schreef men *-ken* en enkele malen *-gen*. Het is niet onmogelijk, dat uit dit *-gen*, bij verzachting, *-jen* zij ontstaan : stellig echter is het niet.

Hooger dan het Middelnederlandsch opklimmen kan men bezwaarlijk : men moet zich bepalen bij onderstellingen, die echter door de analogie zeer waarschijnlijk worden gemaakt. In het Oudsaksisch ontmoet men den uitgang *-iko*, en in het Oudhoogduitsch *-ihho*, die de kracht van een diminutief hebben. In het Oudnoordsch luidt die verkleiningsuitgang *-ki*, in het Angelsaksisch *-uca*, hetwelk men in het Engelsch *bullock* (jonge stier), *hillock* (heuveltje) terugvindt. De woorden met den diminutiefuitgang *-iko, -ihho, -ki, -uca* zullen in den genitief en datief enkel- en meervoud *in* vóór het kenteeken dier naamvallen en achter de *k*, *h*, *c*, van de verkleiningsuitgangen *-iko, -ihho, -ki, -uca,* hebben gevoegd. Dit *in* moet later tot den nominatief en accusatief enkel- en meervoud zijn overgegaan, juist gelijk zulks in het Oudhoogduitsch met *-il* is geschied. Grimm zegt : « *hier hat sich zugetragen, was bei dem althochdeutschen und mittelhochdeutschen* il *erörtert wurde....., dass die diminutive allenthalben flexivisches* n *einschieben.* » Hij voegt er bij, dat aan het Middelhoogduitsche *-lin* het Middelnederlandsche *-kîn* gansch parallel staat[1]. Het Oudhoogduitsch *kindili* werd verbogen als volgt :

(1) *Grammatik*, 678, III.

Enkelvoud.	*Meervoud.*
N. kindil-i,	*N.* kindil-i,
G. kindil-in-es,	*G.* kindil-in-ô,
D. kindil-in-e,	*D.* kindil-in-um,
A. kindil-i.	*A.* kindil-i.

Men verlieze niet uit het oog, dat de letters *in*, die in den genitief en datief verschijnen, geen noodwendig bestanddeel der verkleinwoorden uitmaken : zij zijn slechts een verbuigingselement. Doch later hechtte zich dit verbuigingselement, die « flexivische *n*, » gelijk Grimm ze noemt, ook aan den nominatief en accusatief vast[1]. Zoo ontstonden in het Middel- en Nieuwhoogduitsch de verkleinwoorden op *-lein*. Hetzelfde had plaats in het Middelnederlandsch met denzelfden uitgang *-lijn*, en zeer waarschijnlijk met den uitgang *-kijn, -ken*. Later daagde *-jen* op, en verdrong in Noord-Nederland allengskens den uitgang *-ken*. Dit *-jen* verloor aldaar van lieverlede de eind-*n*. Werd de uitgang *-je*

(1) Dat eene onorganische *n* wel eens meer achter substantieven en adjectieven werd gevoegd, leert ons Franz Bopp, *Vergleichende Grammatik des Sanskrit*, enz., § 120 : « Das Gothische hat die ursprüngliche Länge des skr. Feminincharakters im Femininum des Part. praes. und des Comparativs behauptet, *dem* ei (= i) *aber ebenfalls einen unorganischen Zusatz, nämlich ein* n *beigefügt*, welches im Nom. sg. unterdrückt wird; daher *bairand-ein*, *juhiṣ-ein*, Nom. *bairand-ei*, *juhiṣ-ei*, gegenüber dem skr. *bʰárant-i*, die tragende, *yáviyas-i*, die jüngere (zugleich Thema und Nominativ.) » Bij § 145 luidt het : « In den Abstractstämmen wie *mikilein* Grösse, *managein* Menge, *hauhein* Höhe, welche von den Adjectivstämmen *mikila, managa*, *hauha* stammen, halte ich jetzt das *ei* für eine Zusammenziehung des skr. secundären Feminin-Suffixes *yâ*. *Jedenfalls ist in dieser Wortklasse das* n *nur ein unorganischer Zusatz.* Bei Adjectiven von Grimm's schwacher Declination sind meiner Überzeugung nach die Femininstämme auf *ôn* oder *jôn* nicht, wie man erwarten könnte, Ableitungen von ihren entsprechenden Masculin- und Neutralstämmen auf *an*, *jan*, sondern *sie sind aus den ihnen entsprechenden starken Femininstämmen auf* ô, jô *durch ein angefügtes* n *entsprungen.* Ich erkenne also z. B. in den gothischen weiblichen Stämmen *qvivôn* viva, *niujôn* nova, *midjôn* media (nom. *qvivô*, *niujô*, *midjô*), ebenso wie in den entsprechenden starken Femininstämmen, die gleichbedeutenden sanskritischen Stämme *ǵivâ'*, *návyâ*, *mádʰyâ*.

in het Noorden heerschend, in het Zuiden bleef men bij voorkeur *-ken* gebruiken. Van de Middeleeuwen af tot op heden werd in de meeste streken van België de *n* in den diminutiefuitgang *-ken* gehoord, en er door schier alle letterkundigen bij het schrijven bewaard.

Daar straks werd op de mogelijkheid gewezen, dat uit het *-kijn*, *-ken* der Middeleeuwen, hetwelk men later enkele malen *-gen* vindt geschreven, bij verzachting der *g*, de uitgang *-jen* zou zijn ontstaan. Er is nog eene andere mogelijkheid. In het Oudhoogduitsch vindt men sporen van eenen verkleiningsuitgang op *-i*. Grimm haalt de volgende woorden aan : *magati* (*puella*), *eimberi* (*urnula*), *fugili* (*avicula*) en *fingiri* (*annulus*, δακτύλιος). Dien verkleiningsuitgang ontmoet men in de spraak der Zwitsers : *äugi*, oogje, *füessi*, voetje, *händi*, handje, *hasi*, haasje, *kätzi*, katje, *näsi*, neusje, *öhri*, oortje, enz. In Walliseren Grauw-Bunderland wordt *-ji* of *-je* in plaats van *-i* aan het substantief gevoegd : *bergji*, bergje, *chalbji*, kalfje, *strümpfji*, kousje. Grimm[1] erkent in dit *-ji* of *-je* den bijzonderen verkleiningsuitgang *-i*, en geenszins eene verbastering van het *-chen* der Hoogduitschers. Ook de Schotten kennen dit suffix : *daddie*, vadertje, van *dad*, *lassie*, meisje, van *lass*, *wifie*, wijfje, van *wif*, *lambie*, lammetje, van *lamb*, *burdie*, vogeltje, van *burd*, *mousie*, muisje, van *mouse*, *giftie*, giftje, van *gift*, *nappie*, napje, van *nap*, enz. In Holland hoort men evenals bij de Schotten : *huisie*, *koppie*, *meisie*, *vorkie*, enz. Niets belet te onderstellen, dat ons *-je*, hetwelk vooral in Noord-Nederland en op de

(1) *Grammatik*, 684, III.

zeekust van België te huis behoort, met de Oudhoogduitsche en Zwitsersche *-i* en de Schotsche *-ie* éénen oorsprong heeft. Veel meer dan eene onderstelling is het echter niet.

In de onzekerheid, waarin ons de etymologie laat ten opzichte van den uitgang *-je*, zal men het gebruik en de uitspraak moeten te rade gaan. Reeds zeer lang hebben de dichters en prozaschrijvers *-je* boven *-jen* verkozen. In Noord-Nederland was *-je* bijna algemeen, toen Bilderdijk voor *-jen* begon te ijveren. Doch hij en zijne volgelingen waren niet in staat om het bijna algemeen gebruik te wijzigen : de *n* was hopeloos verdwenen. Wat oneindig heeft geholpen, om de *n* te doen wegvallen, is dat zij in de uitspraak van Noord-Nederland, tenzij aan de Oostzijde van den Gelderschen IJsel, niet wordt gehoord. En men denke niet, dat zulks moet worden toegeschreven aan de neiging, die er in vele streken van Noord-Nederland bestaat, om de *n* op het einde der infinitieven en meervoudige zelfstandige naamwoorden te laten wegvallen; zelfs in die gewesten, waar de *n* der onbepaalde wijzen en der zelfstandige naamwoorden nooit wordt onderdrukt, zelfs daar waar *leve*, *zwijge*, *zegge*, *vrouwe*, *kindere*, in plaats van *leven*, *zwijgen*, *zeggen*, *vrouwen*, *kinderen* volstrekt ondraaglijk klinken, blijft de *n* achter *-je* steeds weg.

Is er geene mogelijkheid, noch noodzakelijkheid om de *n* achter den verkleiningsuitgang *-je* te herstellen, zoo verzet er zich niets tegen, dat men den uitgang *-ken* met *n* blijve schrijven. Die uitgang *-ken*, welke in Noord-Nederland verouderd is, maar nog krachtig in Vlaamsch België voortleeft, wordt in het Zuiden door iedereen met een eind-*n* gespeld. Zoo min als het gebruik, wraakt de uitspraak aldaar

het behoud dier *n*, welke ten voordeele van haar bezit zich, zoo niet op een onbetwistbaar recht, dan toch op eene verjaring van meer dan zeven eeuwen kan beroepen.

Men schrijft doorgaans, volgens, wetens, willens, nopens, thans *en* althans, *en niet* doorgaands, volgends, wetends, willends, nopends, thands *en* althands.

De regel der afleiding, die *doorgaands, volgends, wetends, willends, nopends, thands* en *althands,* met eene *d*, zou eischen, omdat de vijf eerste woorden oorspronkelijk tegenwoordige deelwoorden waren met eene adverbiale *s*, en *thands* en *althands* voortkomen van *te hand*, *al te hand*, met dezelfde adverbiale *s*, moet in deze gevallen onderdoen voor den regel der uitspraak, die sedert lang in deze woorden de *d* niet meer laat hooren. De Commissie vereenigt zich met de Redactie van 't Woordenboek, die oordeelt, dat de *d* hier niet weder mag worden aangenomen, daar de kennis der afleiding weinig of niets kan strekken ter opheldering van de beteekenis dier woorden, welke gansch conventioneel is geworden, en het gebruik der *d* lichtelijk aanleiding zou geven tot eene verharde uitspraak, die de taal blijkbaar door het allengs weglaten der *d* heeft trachten te vermijden. Dat de *h* in *thans* en *althans* behouden blijft, is alleenlijk daaraan toe te schrijven, dat het gebruik algemeen en steeds de *h* in beide woorden heeft geëerbiedigd. Men verwarre het tweede gedeelte van *nogtans* met dit *thans* niet, en schrijve niet *nogthans*. *Nogtans* is samengesteld uit *nog* (oudtijds *noch*) en *dan* met de adverbiale *s*, en heeft derhalve met *thans*, dat is *te-hand-s*, niets gemeens.

DE SAMENSTELLINGEN.

Er blijven der Commissie nog twee voorname vraagpunten ter beslissing over. Het eerste : welke opeenvolgingen van woorden moeten als samenstellingen worden beschouwd en als zoodanig verbonden ? Welke moeten gescheiden blijven ? Wanneer wordt het koppelteeken vereischt ? — Het tweede geldt de spelling der bastaardwoorden. Beide vraagpunten werden uitvoerig door de Redactie van het aanstaande Nederlandsch Woordenboek behandeld. De Commissie heeft de door de Redactie voorgestelde regelen met de grootste nauwgezetheid onderzocht, en is gelukkig er zonder voorbehouding haar zegel te kunnen aan hechten (1).

(1) Wij laten hier alleen de regels volgen : men zie, wat de ontwikkeling van de grondbeginsels dier regels betreft, het *Ontwerp der spelling voor het aanstaande Nederlandsch Woordenboek* blz. 109 en volgende.

Welke woorden en uitdrukkingen moeten aaneen geschreven worden? Welke in hunne deelen gescheiden blijven?

I.

Behooren aaneen geschreven te worden:

1) Alle eigenlijke samenstellingen, waarbij, als men ze oploste, invoeging, omzetting, of vormverandering van woorden zou moeten plaats hebben: derhalve *badplaats*, *bloeddorst*, *bloedgetuige*, *bloedhond*, *bloedplakkaat*, *bloedschande*, *bloedschuld*, *bloedverwant*, *bloedvlek*, *bloedworst*, *bloedwraak*, *bloedzuiger*, *boomvrucht*, *bruggehoofd*, *buitenlucht*, *geldbeurs*, *hongersnood*, *huishuur*, *huurhuis*, *kaarsvet*, *menschenvrees*, *stiklucht*, *theeblad*, *theegoed*, *zeedijk*, *zijmuur*, — *allerliefst*, *brandschoon*, *doofstom*, *huisbakken*, *nagelvast*, — *elkander*, — *buikspreken*, *knikkebollen*, *koorddansen*, *schaatsenrijden*, *watertanden*, *weggaan*, — *driehonderd*, *zestien*, enz.

Men schrijft algemeen en te recht: *tweehonderd*, *driehonderd*, *vijftienhonderd*, enz. aaneen; daarentegen gescheiden: *twee duizend*, *tien duizend*, *honderd duizend*, ofschoon die uitdrukkingen oogenschijnlijk insgelijks als *tweemaal*, *tienmaal*, *honderdmaal duizend* zijn op te vatten. De verbinding van *honderd* met het multipliceerende telwoord heeft geen bezwaar in, omdat dit laatste (althans buiten de gemeenzame spreektaal) niet hooger klimt dan *negentien*, en dus altijd slechts een- twee- of drielettergrepig is. Bij *duizend* echter kan het tot 999 stijgen, zoodat men door alles aaneen te schrijven niet zelden een zeer lang veellettergrepig woord zou verkrijgen, hetwelk moeilijk te overzien zou zijn. Niet fraai toch en niet gemakkelijk

te lezen zijn woorden als *zevenhonderdzevenennegentigduizend* en dergelijke. Het kan dus niet bevreemden, dat het gebruik zulke composities niet heeft gewild, en in die gevallen de telwoorden gescheiden houdt. Het zou dan ook niet raadzaam zijn, hier het verstandige gebruik te trotseeren; te minder daar eene logisch en grammatisch juiste opvatting mogelijk is, waardoor de gebruikelijke schrijfwijze volkomen gerechtvaardigd wordt. Men beschouwe in alle dergelijke gevallen *duizend* als substantief, gelijk *millioen*, dat steeds als substantief wordt gebezigd, zonder daarom den meervoudsvorm aan te nemen. *Negenhonderd twee en veertig duizend* is grammatisch evengoed te wettigen als *negenhonderd twee en veertig millioen*, indien men *duizend* slechts als een zelfstandig naamwoord aanmerkt.

2) Alle zoodanige vereenigingen van woorden, die oorspronkelijk door koppeling ontstaan zijn, doch allengs ware *samenstellingen* zijn geworden, en daarvan blijk geven door veranderden klemtoon en onverbuigbaarheid van het eerste lid. Tot deze soort behoort b. v. *hoogepriester*. Dit woord werd oorspronkelijk als twee woorden beschouwd, en als zoodanig gescheiden geschreven : *de hóóge priester*, gelijk *de hóóge geestelijkheid*, *een hóóg ambtenaar*, enz. De Staten-overzetters des Bijbels begonnen er echter eene samenstelling in te zien; zij hechtten de woorden aaneen, doch gingen soms nog voort *hoog* te verbuigen : *des hoogenpriesters*, enz. Thans echter blijft *hoog* steeds onveranderd, terwijl de klemtoon is versterkt en zelfs op *priester* overgegaan : *des hoogepriésters;* twee zaken, die onwedersprekelijk bewijzen, dat dit woord eene samenstelling is en wel eene eigenlijke, dewijl *hooge* in *des hooge priesters* door het gemis der *n* onmogelijk tot *priester* zou kunnen behooren, en dus los in de lucht zou hangen.

Deze zelfde blijken van compositie vindt men in *dollekèrvel*, *edelgestéénte*, *hoogeschóól*, *koudeschàál*, *koud-*

vúúr, *nieuwjáár*, *oudejáár*, *roodekóól*, *roodáárde*, *zoetemélk*, *zoutevìsch*, *zwartkrijt*. Bij *kléínkind*, mv. *kléínkinderen*, niet *kleine kinderen*, *gróótvader*, *gróótmoeder*, *óúdtante*, *blìndeman*, *dòlleman*, *gróótmeester*, *gróótvorst*, *hóógaltaar*, *hóógambt*, *hóógmis*, *hóógtijd*, *gróótschrift*, *kléínschrift*, *brúínkolen*, *smáldeel*, enz. is de klemtoon wel niet op het substantief overgegaan, doch merkbaar versterkt, terwijl de onbuigbaarheid van het adjectief de innige verbinding voldingend bewijst. Ook de titels als *Weledelgestreng*, *Edelgrootachtbaar* (waarvan heneden), die uit koppelingen ontstaan zijn, moeten, uit hoofde van de onverbuigbaarheid der daarin voorkomende adjectieven, gedeeltelijk tot de eigenlijke samenstellingen gerekend worden.

Op dezelfde wijze zijn door koppeling ontstaan de adjectieven, samengesteld met de als adverbia gebezigde praeposities *door*, *in* en *over*; b. v., *doordroog*, *dooreerlijk*, *doorgoed*, *doorkoud*, — *indroog*, *ingierig*, *ingoed*, *ingoor*, *inlui*, — *overgroot*, *overklein*, *overoud*, *overvet*, *overzoet*, *overzout*, enz. In het Middelnederlandsch schreef men gescheiden : *dore sondech*, *over scone*, *over vrome*, *uut scone*, enz.; daar echter *door*, *in* en *over* op zich zelve staande nooit in de hier bedoelde beteekenis gebruikt worden, en dus in *door goed*, *in droog*, *over heet* enz. buiten alle verband zouden staan, moeten de genoemde en alle dergelijke verbindingen als eigenlijke samenstellingen aangemerkt, en noodwendig aaneen geschreven worden.

3) De woorden, die, door middel van een suffix, van twee of meer op zich zelve staande woorden zijn afge-

leid, b. v. *likeurstoker* van *likeur* en *stoken*. Daar het suffix *-er* het werkwoord *stoken* in een substantief herleid heeft, kan het object *likeur* niet langer object blijven, maar moet het noodwendig met *stoker* verbonden worden : *likeurstoker,* of met een voorzetsel achteraan treden : *stoker van likeuren.*

Tot deze klasse van woorden behooren een aantal substantieven op *-er, -ster* en *-ing*, als : *broodbakker, houthakker, kleedermaker, mijnwerker; achtenveertiger* (van 48 *ponden* of *jaren*), *driedekker* (van *drie dekken*); *wafelbakster*, *turftonster*, *huisbewaarster; houtverkooping*, *landverhuring*, *teleurstelling,* enz.; alsmede de infinitieven *het inachtnemen*, *het terechtbrengen*, enz.

Vervolgens vele adjectieven op *-ig* en *-sch*, als : *viervoetig* van *vier voeten*, *zeshoekig*, *eenzijdig, stijfhoofdig; alledaagsch*, *bijderhandsch*, *vanderhandsch*, *grootscheepsch*, *ouderwetsch*, *nieuwerwetsch*, *oudwijfsch*, *nieuwmodisch*, *zoetemelksch.*

Ook behooren hiertoe alle samengestelde bijwoorden met de adverbiale *s;* b. v. *bijkan(t)s*, *buitendijks*, *desgelijks*, *dikwijls*, *insgelijks, nogtans* (van *nog-dan*), *rechtstreeks, telkens* (*te-elkens*), *thans* (*te-hands*), *toenmaals, veelmaals*, enz. Daarom behoort men insgelijks aaneen te schrijven : *bijtijds, buitentijds*, *intijds*, *tegoeds* (of *te goed*), *terloops, tersluiks* (of *ter sluik*), *tevergeefs* (of *vergeefs*), *vannieuws,* enz. Daar de adverbiale *s* reeds een alleenstaand substantief of adjectief in een adverbium verandert, b. v. *daags*, *deels*, *fluks* (van *vlug*), *links, rechts*, *steeds*, enz. zouden de woorden *tijds*, *loops, sluiks*, *goeds*, enz. indien zij alleen konden staan, op zich zelve

reeds adverbiën moeten zijn, waardoor de voorzetsels *bij, te, van*, enz. overtollig zouden worden.

Zelfs de woorden *des* en *noods*, tot adverbium vereenigd, behooren verbonden te worden : *desnoods*. Deze uitdrukking is toch geen absolute genitief, maar bestaat uit *des*, genit. van *dat*, door *nood* geregeerd; men zeide voorheen algemeen en zegt thans nog wel : *des nood zijnde* (daaraan behoefte zijnde), hetgeen uit misverstand eerst in : *des noods zijnde* overging, en vervolgens tot *desnoods* afgekort werd.

II.

Wanneer bij de vereeniging van twee uitdrukkingen eene van beide of beide hare beteekenis hebben gewijzigd om te zamen een nieuw begrip te vormen, zoodat de beteekenis der vereenigde uitdrukkingen eene andere is dan die, welke de bloote som der op elkander volgende deelen zou medebrengen, wordt de graphische verbinding uit den aard der zaak door de grammatica en de duidelijkheid geëischt. Immers men heeft dan blijkbaar niet meer eene vereeniging van twee in den geest duidelijk gescheiden begrippen, door de opeenvolgende woorden uitgedrukt, maar eigenlijk een nieuw begrip, dat slechts door beide vereenigd vertegenwoordigd wordt, zoodat het aaneen schrijven voor de juiste opvatting noodzakelijk is.

Tot dergelijke vereenigingen behooren :

1) Een aantal verba, verbonden met een substantief, adjectief of adverbium van wijze, in welke de beteekenis der genoemde woorden of van het verbum zelf is gewijzigd,

als : *gadeslaan*, *handhaven*, *huishouden*, *raadplegen*, *rechtspreken*, *waarnemen*, *waarschuwen*; *gevangennemen*, *goeddoen*, *goedmaken*, *goedvinden*, *hoogachten*, *kwijtraken*, *kwijtschelden*, *liefhebben*, *loslaten*, *schadeloosstellen*, *vrijlaten*, *schoonmaken*; *grootspreken*, *harddraven*, *hardrijden*, *liefkoozen*, *snelschrijven*, *voortgaan*, *voortvaren*, *voortvloeien*, *weldoen*, enz.

Wanneer echter het eerste woord een substantief is, dat eene bepaling bij zich nemen *kan*, dan is zulks een bewijs, dat ieder lid op zich zelf blijft bestaan, en dat er derhalve geene samenstelling plaats heeft; waaruit voortvloeit, dat de woorden in die gevallen niet aaneen geschreven behooren te worden. Daarom moet b. v. *acht geven* en — *slaan*, *staat maken*, *prijs stellen*, enz. gescheiden blijven, dewijl men zegt : *acht op iets geven*, *geene acht op iets slaan*, *geenen staat op iets maken*, *hoogen prijs op iets stellen*.

Daar de uitdrukkingen *plaats nemen*, — *hebben*, — *vinden* eene dergelijke bepaling toelaten, als men b. v. zegt : *neem eene betere plaats*; *het heeft* of *vindt geene plaats*, enz. zoo behooren ook deze woorden gescheiden te blijven. Alleen *plaats grijpen*, dat nooit eenige bepaling toelaat, en waarin *grijpen* overdrachtelijk wordt opgevat, zou hierbuiten staan, en, stipt genomen, aaneen geschreven moeten worden. Wij erkennen echter gaarne, dat deze onderscheiding, hoezeer ook grammatisch gegrond in de practijk niet wel toepasselijk is, en achten het niet raadzaam deze ééne uitdrukking van de vorige af te zonderen. Wij blijven daarom *plaats grijpen* schrijven, evenals *plaats hebben*, *plaats vinden*, *plaats nemen*.

Bij samenstellingen van adjectieven handelt het gebruik anders : deze worden alleen dan gescheiden, wanneer zij *werkelijk* eene bepaling bij zich hebben, of in eenen der trappen van vergelijking staan. Men schrijft *hoogachten, goedmaken* en *goedvinden* aaneen, ofschoon *zeer hoog achten, hooger achten, zeer goed vinden, beter vinden, het best vinden, beter maken* te recht gescheiden blijven, zoowel om den vorm dier uitdrukkingen, als omdat het grond-denkbeeld daarin kennelijk eene wijziging heeft ondergaan. *Hooger achten* toch is eigenlijk de versterking van *hoog achten*, niet van *hoogachten*.

2) De talrijke klasse van werkwoorden met zoogenaamde *scheidbare* en *onscheidbare voorzetsels*, als *aangeven*, *achterstaan, bijblijven, bovendrijven*, *doordringen, omslaan, opkomen*, *onderloopen*, *overloopen, tegenspreken*, *uitmunten, voorstellen; aanschouwen, doorzoeken, omsingelen*, *onderstellen*, *overwinteren*, enz. In deze en alle dergelijke woorden toch heeft niet slechts het voorzetsel zijne beheersching losgelaten, en is het in een bijwoord veranderd, maar ook de beteekenis van het verbum is meestal óf geheel gewijzigd, óf ten minste zoo ver op den achtergrond getreden, dat er een nieuw begrip is ontstaan. Om dezelfde laatstgenoemde reden worden ook de adverbia, die eene richting uitdrukken, met het verbum verbonden, als : *achterovervallen*, *afkomen*, *bijeenvoegen, heengaan, medenemen*, *misloopen, rechtuitgaan, terugbrengen*, *toesnellen, samenstellen*, *voorbijsnellen, vooruitloopen, wederbrengen, wedergeven,* enz.

3) De bijvoeglijke naamwoorden vergezeld van de bijwoorden *wel, vol* en *al* in de beteekenis van *zeer,* b. v. *weldoend*, *welbespraakt, welgeboren, welzalig*, *volkomen,*

volmaakt, *volzalig*, *algoed*, *aloud*, *alwijs*, enz. vermits die bijwoorden hier in eene gewijzigde beteekenis staan.

Hetzelfde wat van *vol* en *wel* gezegd is, geldt ook van *zeer*, alsmede van *hoog* en *edel*, wanneer deze in titels als adverbia gebruikt worden. Al die woorden verliezen dan de beteekenis, die zij op zich zelve staande hebben, en behooren dus met het volgende ware of als substantief gebezigde adjectief verbonden te worden. Daarom schrijft men het regelmatigst : *Weledel*, *Weledelgeboren*, *Hoogwelgeboren*, *Hooggeboren*, *Edelachtbaar*, *Grootedelachtbaar*, *Zeergeleerd*, *Hooggeleerd*, *Weleerwaard*, *Hoogeerwaard*, *Zeergestreng*, enz.

Composita met het zelfst. voornaamw. *al*, als : *alwetend*, *alvermogend*, *alziend*, behooren tot de eigenlijke samenstellingen, dewijl bij eene ontbinding der deelen *al* in *alles* zou moeten veranderd worden : *alles wetend*, *alles vermogend*. — *Almachtig* is gevormd van *almacht* (vermogen om *alles* te doen).

4) De benamingen van kleuren, uit twee adjectieven bestaande, hetzij het eerste in een adverbium verandert, als b. v. *hooggeel*, *lichtbruin*, *donkerblauw*, hetzij het, gelijk in *zwartbont* en *roodbont*, een waar adjectief blijft. Hier toch ontstaat een nieuw begrip; *donkerrood*, *lichtgeel* beteekenen niet hetzelfde als *donker rood* en *licht geel*, welke laatste uitdrukkingen ook voor comparatie vatbaar zijn : *donkerder rood*, *zeer donker rood*; terwijl daarentegen *zeer donkerrood*, *zeer lichtgeel* natuurlijk niet bestaan.

5) De pronomina : *degene*, *diegene*, *hetwelk*, *dezulke*, *dezelve* en *dezelfde*. Daar het graphisch verbinden van

twee woorden, waarvan het eerste zijne gewone verbuiging behoudt, strijdig kan geacht worden met het strenge begrip van samenstelling, hebben Bilderdijk en anderen het aaneen schrijven der genoemde uitdrukkingen veroordeeld. Deze vereischen dus eene toetsing aan de gestelde beginselen.

Gene geeft, als het op zich zelf staat, te kennen, dat het bedoelde voorwerp zich op eenigen afstand van den spreker bevindt, en onderstelt altijd eene tegenstelling met iets anders, dat dichter bij is; ook wordt het in die opvatting nimmer van het lidwoord vergezeld. *Degene* en *hetgene* (of *hetgeen*) daarentegen beteekenen, dat de aangeduide personen en zaken door eenen volgenden bijzin bepaald worden, en drukken dus een geheel eigenaardig begrip uit, hetwelk bij geene mogelijkheid uit de beide woorden op zich zelve kan worden opgemaakt. Hier bestaat dus, zoozeer als bij eenig ander woord, eene afdoende reden om, het gebruik volgende, verbonden te schrijven : *degene*, *desgenen, dengene; hetgeen* of *hetgene*. — *Diegene* en *datgene* verschillen van *degene* en *hetgeen* alleen door meerderen nadruk, maar bevinden zich overigens in hetzelfde geval en worden dus insgelijks te recht aaneen geschreven.

In *hetwelk* heeft het lidwoord *het* blijkbaar alle beteekenis verloren, daar *hetwelk* volstrekt niets meer zegt dan het bloote *welk,* evenals het ouderwetsche *dewelke* niets meer beteekent dan het gewone *welke*. Toen zich nog in de vorige eeuw *dewelke* en *hetwelk* door grooteren nadruk van *welke*, *welk* onderscheidden, hadden artikel en relatief beide kracht, en kon het verbinden misschien met recht

veroordeeld worden; thans is *hetwelk* ongetwijfeld als eene koppeling te beschouwen, en, gelijk het gebruik wil, in één woord te schrijven : *hetwelk.*

In *dezulke,* van zaken gebezigd, komt *zulk* in zijne gewone opvatting (als *zoodanig*) voor; *dezulken* echter van personen gezegd, beteekent doorgaans niet : *zij die zóó zijn,* maar : *zij, die zóó doen.* De regel zou derhalve eischen, dat de woorden in het eene geval gescheiden, in het andere verbonden geschreven worden. Intusschen blijkt het verschil niet altijd even duidelijk, en loopen de beide beteekenissen soms ineen. Het komt ons niet raadzaam voor in enkele gevallen eene onderscheiding te maken, die niet *altijd* kan worden toegepast, en die steeds in eene spitsvondigheid bestaat. Daarom zien wij geene voldoende reden, om bij dit woord van het gebruik af te wijken, en schrijven wij derhalve steeds verbonden : *dezulke, dezulken.*

Zelf drukt absolute identiteit uit, en kan het best door *in eigen persoon* omschreven worden. Dit begrip echter staat bij *dezelve, hetzelve* zoo ver op den achtergrond, dat het niet meer merkbaar is. Wie zich dus nog van de genoemde persoonlijke voornaamwoorden mocht willen bedienen, zou geene reden hebben om ze anders dan verbonden te schrijven : *dezelve, hetzelve.*

Eenigszins anders is het gelegen met *dezelfde* en *hetzelfde :* het lidwoord behoudt daarin zijne kracht, en *zelfde,* een versterkte vorm van *zelf,* doet het begrip van *absolute identiteit* ten sterkste uitkomen. Men kan dus een oogenblik in bedenking staan, of die uitdrukkingen wel als composita te beschouwen zijn. Wanneer men echter

in aanmerking neemt, dat zij voor het taalgevoel inderdaad een ondeelbaar begrip uitdrukken, en dat het woord *zelfde* in de beteekenis van *absolute identiteit* nooit op zich zelf staat, dan zal men zeker geenen genoegzamen grond vinden, om bij deze woorden van het gebruik af te wijken. De Redactie blijft derhalve schrijven : *dezelfde, hetzelfde.*

Het lidwoord *een* is nooit aan een volgend woord verbonden geworden ; daarom schrijft men gescheiden : *eene zekere soort*, *een zeker gevoel*, en dus ook *een zelfde geval, een zelfde begrip*, waarin *zelfde* geene absolute identiteit, als in *dezelfde*, maar slechts eene relatieve, slechts volkomene gelijkheid ten opzichte van de eene of andere hoedanigheid, uitdrukt.

Ook in *mijns gelijke, zijns gelijke, haars gelijke*, enz. behouden de woorden *mijns, zijns*, enz., die de objectieve genitieven zijn van de personalia *ik, hij*, enz. en door *gelijke* geregeerd worden, geheel en al hunne eigene beteekenis, evenzeer als dit gesubstantiveerde adjectief. Er is dus evenmin reden, om *mijns* enz. aan *gelijke* te hechten, als om *mijner* en *onzer* aan *erbarmen, gedenken* of *schamen* te verbinden in : *hij heeft zich mijner erbarmd; wil mijner gedenken; zoo zullen we uwer ons nooit schamen*, enz.

De gebruikelijke verbinding van *mijn* en *heer* in den beleefdheidstitel *Mijnheer* steunt op goeden grond, daar *mijn* in die samenstelling zijne beteekenis verloren heeft, en om die reden in de overeenkomstige woorden *Mevrouw* en *Mejufvrouw* tot *me* verzwakt is. Het meervoud *Mijne Heeren* echter kan niet als compositum beschouwd worden, vermits *mijne* daarin, strijdig met het vereischte van samengestelde woorden, zijne verbuiging behoudt.

6) De bijwoordelijke uitdrukkingen, bestaande uit twee adverbia, waarvan het eene, ten gevolge der vereeniging, zijne beteekenis gewijzigd heeft, als : *weleer*, *veeleer*, *dusverre*, *hoeverre*, *zooverre*, *zoolang*, *evenlang*, *evenzeer*, *zoozeer*, *eveneveel*, *hoeveel*, *zooveel*, enz., verschillend van *veel eer*, *hoe ver*, *zoo lang*, *zoo zeer*, enz.

Hiertoe behooren van zelve ook die uitdrukkingen, waarin het tweede lid een voorzetsel is, als bijwoord gebezigd, b. v. *kortom*, *linksom*, *middenin*, *nabij*, *rechtsom*, *rechtuit*, *rondom*, *ronduit*; *achteraan*, *achterin*, *achterop*, *achterover*, *achteruit*; *bovenaan*, *bovenop*, *bovenuit*, *onderaan*, *onderin*, *onderuit*; *tusschenin*, *vooraan*, *voorin*, *vooronder*, *voorover*, *vooruit*; *voortaan*, enz. Ook *af* was oorspronkelijk een voorzetsel, en verkeert dus in hetzelfde geval; derhalve insgelijks : *achteraf*, *kortaf*, *linksaf*, *rechtsaf*, *vooraf*, enz.

Hier is natuurlijk geene sprake van het geval, waarin eene ware praepositie door een adverbium voorafgegaan wordt. Alsdan toch behouden beide woorden hunne eigene beteekenis, en zou het verbinden ten onrechte plaats hebben : daarom schrijft men gescheiden : *midden in den tuin*, *boven op den zolder*; *het water liep er onder uit*.

7) De uitdrukkingen, bestaande uit de bijwoorden van plaats *hier*, *daar* en *waar*, wanneer deze, gepaard met een in bijwoord veranderd voorzetsel, de waarde hebben van een voornaamwoord, dat door een voorzetsel beheerscht wordt, als : *hieraan* (aan dit), *hieraf* (van dit), *daardoor* (door dat), *daarmede* (met dat), *waartoe* (tot hetwelk), enz.

Ten opzichte van de bijwoorden *ergens*, *nergens*, *overal* en *er*, tot hetzelfde doel met een voorzetsel vereenigd, maakt het gebruik eene uitzondering. Men schrijft gescheiden : *ergens aan, nergens door, overal bij*, *er bij*, *er van, er uit*, enz., hetgeen blijkbaar daaraan is toe te schrijven, dat zoodanige uitdrukkingen met *overal*, *ergens* en *nergens* alleen in gemeenzamen stijl voorkomen, en meer gesproken dan geschreven worden ; en dat *er* meestal door tusscheninstaande woorden van zijn voorzetsel gescheiden is : *men had* er *nooit* aan *gedacht; hij zou* er *in dat geval toch* toe *besloten hebben.*

8) De bijwoordelijke uitdrukkingen, die bestaan uit een voorzetsel, gevolgd

a) van een zelfstandig naamwoord, dat in die verbinding nimmer een bepalend woord bij zich neemt, wanneer òf dit zelfstandig naamw. òf het voorzetsel zijne beteekenis wijzigt, als : *achterwege, onderweg, overeind*, *bijgeval* (door een toeval), *integendeel, inzonderheid*, enz.

b) van een bijwoord of een bijvoeglijk naamwoord, wanneer een der genoemde woorden of wel de voorzetsels zelve hunne beteekenis hebben gewijzigd ; als : *overdwars, overlang*, *overluid*, *opnieuw*, *vanhier*, *vandaar*, *vanwaar*, *voorwaar*, *voorzeker*, *voorgoed* (verschillend van *van hier*, *van daar*, *van waar*, *voor zeker*, *voor goed*, in welke laatste uitdrukkingen de beide bijeenbehoorende woorden hunne kracht behouden).

c) van de zelfstandige voornaamwoorden *al* en *een* : *bovenal* (boven alles), *vooral*, *overal*, *aaneen*, *achtereen*, *bijeen*, *dooreen*, *ondereen*, *opeen*, *uiteen*.

Het voorzetsel *te* maakt hier natuurlijk eene uitzondering, zoowel wanneer het alleen staat, als wanneer het met de datieven der lidwoorden *de* en *het* tot *ter* of *ten* is samengesmolten. Eene der gewone functies toch van *te* is juist het vormen van bijwoordelijke uitdrukkingen, terwijl andere zulks slechts bij uitzondering doen. Men schrijft daarom gescheiden : *te huis*, *te land*, *te water*, *ter zee*, *ten hove*, *ten dage*, *ter ure*, *te paard*, *te scheep*, *te voet*, *ter been; te koop*, *te huur*, *te geef*, *ter leen*, *te kijk*, *te grabbel*, *te zoek; te berge*, *te pas*, *te onpas*, *te rade*, *te loor*, *te leur; te recht*, *te onrecht*, *ten onrechte*, *ter dege*, *ten eerste*, *ten tweede*, *ten laatste*, enz.

Daar het lidwoord en het voornaamw. *zelfde*, steeds aaneen geschreven worden, en er geene reden bestaat om ze te scheiden, wanneer er eene samentrekking met *te* plaats heeft, maken uitdrukkingen als *tenzelfden tijde*, *terzelfder tijd*, *terzelfder plaats*, *terzelfder ure*, enz. natuurlijk uitzonderingen op dezen regel.

In *terstond* en *terug* worden *stond* en *rug* niet meer in hunne eigenlijke beteekenis opgevat ; vandaar dat het gebruik die uitdrukkingen als samenstellingen beschouwt, en verbonden schrijft. Dit is, wel is waar, ook het geval bij *berge*, *loor* en *leur*, maar de uitdrukkingen *te berge*, *te loor* en *te leur* staan uitsluitend bij slechts één werkwoord : *te berge rijzen*, *te loor gaan*, *te leur stellen ;* hare bijwoordelijke natuur wordt dus nagenoeg niet gevoeld, wat bij de twee genoemde wel degelijk het geval is. *Terstond* toch kan bij ieder verbum gevoegd worden, en *terug* dient om de beteekenis van een vrij aanzienlijk getal verba te wijzigen : *terugbrengen*, *-deinzen*, *-eischen*, *-gaan*, *-geven*,

-houden, *-roepen*, *-vragen*, *-zenden*, enz. De gevallen staan dus geenszins gelijk; waarom de Redactie geene voldoende reden ziet, hier van het gevestigde gebruik af te wijken. Zij schrijft derhalve *terstond* en *terug* aaneen.

Van *bij* geldt nagenoeg hetzelfde als van *te*. In het Middelnederlandsch werd het regelmatig gebezigd voor *door*, evenals het Engelsch *by*. Deze beteekenis, hoewel zeldzamer, is nog niet geheel verouderd, blijkens de uitdrukkingen: *bij besluit*, *bij missive*, *bij een schrijven*, *bij eene verordening*, *bij reglement*, enz. Daarom moet *bij* in uitdrukkingen als: *bij toeval*, *bij erfenis*, *bij uitzondering*, *bij loting*, *bij verkiezing*, enz. evenzeer geacht worden zijne eigenlijke beteekenis te hebben als in: *bij ontstentenis*, *bij gebrek*, enz. *Bijgeval* echter wordt te recht aaneen geschreven, omdat *geval* daar in de min gewone beteekenis van *toeval* voorkomt.

9) Onder de praepositionale uitdrukkingen alleen *tegenover*, *rondom*, *niettegenstaande* en *ingevolge*. De overige, bestaande uit een voorzetsel, gevolgd van een substantief, blijven gescheiden, omdat dit substantief zelf eene bepaling eischt, bestaande uit eenen genitief of uit een ander voorzetsel met zijne eigene beheersching; b. v. *in geval van nood*, *naar mate van zijne bekwaamheid*; en zoo ook *door middel van*, *uit hoofde van*, *in overeenstemming met*, *in betrekking tot*, enz., terwijl men zegt *ingevolge dezen nood*, niet *van dezen nood* of *dezes noods*. Derhalve ook: *uit kracht*, *door toedoen*, *door bemiddeling*, *naar gelang*, *naar luid*, *op hoop*, *in spijt*, *ten spijt*, *ten behoeve*, *ten gevalle*, *ten aanzien*, *ten overstaan*, *ten aanhooren*, *ten aanschouwen*, enz.

Natuurlijk kan er nog minder sprake zijn om die woorden aaneen te schrijven, wanneer het substantief een artikel, pronomen of adjectief bij zich heeft; b. v. als men zegt : *naar de mate zijner bekwaamheden, door het krachtigste middel van overreding, in volkomene overeenstemming met zijne bedoelingen, in nauwe betrekking tot uw welzijn*, enz. In zulke gevallen behoudt ieder woord zijne eigene grammaticale waarde, en vervalt het begrip van een samengesteld voorzetsel geheel.

10) Alle uitdrukkingen, die de waarde van een voegwoord hebben, en waarin de beteekenis van ieder deel niet volkomen duidelijk uitkomt; b. v. *alhoewel*, *alsmede*, *alsof*, *bijaldien*, *doordien*, *evenals*, *ingeval*, *naarmate*, *nademaal*, *tenware*, *tenzij*, *hoezeer*, *hoewel*, *zooals*, *zoodat*, *zoowel*, enz., en zoo ook *daarenboven*, *daarentegen*, *desniettegenstaande*, *desniettemin*. Wanneer echter ieder deel zijne eigene kracht kennelijk behoudt, worden zij niet graphisch verbonden. Daarom schrijft men gescheiden : *niet alleen... maar ook, nu eens. . dan eens, vanhier dat*, *vandaar dat*, *dan dat*. Zoo scheidt men ook : *zoolang als*, *zoodra als ;* want *zoolang* en *zoodra* zijn alleen reeds als voegwoorden in gebruik, en derhalve, wanneer zij door *als* gevolgd worden, veeleer als bijwoorden dan als voegwoorden te beschouwen. Vergelijk b. v. : *zoolang hij ziek is, kan van de zaak niets komen*, met : *hij zal afwezig blijven, zoolang als zijn broeder ziek is.*

Wanneer *nadat* en *voordat* een bijwoord ter versterking vóór zich bekomen, worden *voor* en *na*, van *dat* gescheiden : *lang voor dat*, *lang na dat.*

Uit deze en de vorige § volgt, dat het voegwoord *naarmate* ook graphisch onderscheiden is van het praepositionale *naar mate : hij werd nederiger, naarmate zijn aanzien steeg; hij zal naar mate van zijne diensten beloond worden.*

11) Van de tusschenwerpsels worden *helaas* en *eilieve* aaneen geschreven, en te recht, omdat *laas*, mnl. *laes*, *lacy*, op zich zelf verouderd is, en *lieve* niet meer als een vocatief gedacht wordt. Daarentegen behoort *och of*, hoewel de conjunctie *of* daar de verouderde beteekenis van *indien* heeft, vaneen geschreven te worden, vermits anders de constructie der volgende woorden niet te rechtvaardigen is; vergelijk b. v. : *och*, *of* (indien) *gij mij gelooven wildet* (*hoe zou ik mij verheugen*).

III.

De uitdrukkingen, waarin woorden voorkomen met verouderde grammatische vormen, worden aaneen geschreven, omdat die woorden bij eene scheiding eene zelfstandigheid zouden erlangen, waarop zij bij den tegenwoordigen toestand der taal geene aanspraak meer kunnen maken. Hiertoe behooren :

1) De uitdrukkingen, waarin het eerste lid in den sterken mannelijken of onzijdigen genitief voorkomt, als : *goedsmoeds*, *droogsvoets*, *blootsvoets*, *blootshoofds*, *heelshuids*, *luidskeels* (ook *luidkeels*), enz.

2) De uitdrukkingen, bestaande uit een voorzetsel, gevolgd door eenen sterken mannelijken of onzijdigen genitief, als : *binnenshuis*, *buitenshuis*, *binnenslands*, *buitenslands*, *binnensmonds*, *binnensrands*, *binnenstijds*, enz.

3) De uitdrukkingen, waarin de *d* van het zoogenaamde bepalende lidwoord door den invloed van den slotmedeklinker van het voorafgaande voorzetsel tot *t* verscherpt wordt, of met dien medeklinker ineensmelt, als: *metterdaad, mettertijd, metterwoon, uitermate.*

4) De uitdrukkingen, bestaande uit een substantief, dat bepaald wordt door *dèr, dès,* en *wès,* verouderde vormen van de voornaamwoorden *die* en *wat,* hetzij beide eene bijstelling uitmaken, als: *derhalve, dermate, destijds,* hetzij het eerste door het tweede geregeerd wordt, als: *desbevoegd, deskundige, weshalve.*

5) De uitdrukkingen, bestaande uit een adjectief in den sterken genitief op *-er,* gevolgd van een substantief, in oneigenlijken zin genomen, als: *allerwegen, halverwegen* (verschillend van *halfweg*), *gewapenderhand, langzamerhand, gelukkigerwijze, toevalligerwijze; hand* en *wijze* worden bijna als suffixen opgevat.

Een genitiefvorm op *-er* klinkt, uit hoofde van zijne overeenkomst met de zeer gewone comparatiefvormen, minder vreemd dan die op *-s* in *bloots, goeds, heels,* enz. Dit schijnt de reden te zijn, waarom het gebruik de verbinding niet noodig acht, wanneer het substantief zijne eigenlijke beteekenis behoudt, als in *onverrichter zake, ouder gewoonte, zaliger gedachtenis,* enz. Hieruit is het ook te verklaren, waarom *met luider stem, in aller ijl, te gelijker tijd* niet aaneen geschreven worden, maar wel *inderdaad,* waarin *daad* niet in den eigenlijken zin wordt opgevat.

Het gebruik van het koppelteeken.

Wanneer een der opgenoemde regels het graphisch verbinden van woorden vordert, doch het werkelijk aaneen schrijven een woord opleveren zou van een te vreemd en zonderling voorkomen, of dat uit hoofde zijner lengte moeilijk zou te overzien zijn, dan worden de deelen door een koppelteeken (hyphen) vereenigd.

Men bezigt uit dien hoofde het koppelteeken :

1) Wanneer in een compositum *eigennamen* of van eigennamen gevormde adjectieven voorkomen, als :

a) in de benamingen van koopwaren, waarin het eerste lid de naam is van de landstreek of de plaats, die de waar oplevert, of vanwaar zij uitgevoerd wordt, b. v. : *Baai-tabak, Cayenne-peper, Java-koffie, Manilla-sigaren, Riga-balsem, Smyrna-vijgen, Zuidzee-traan,* enz.

Deze schrijfwijze heeft voornamelijk ten doel, den eigennaam duidelijk te doen uitkomen. Wanneer deze echter in de uitspraak onherkenbaar misvormd is, kan het doel door de scheiding niet meer bereikt worden, en schrijft men de deelen werkelijk aaneen ; b. v. *sinaasappel* voor *Messina's-appel*, enz.

b) in de zelfstandige naamwoorden, waarvan het eerste lid een adjectief is, gevormd van een eigennaam, als : *Berlijnsch-blauw, Engelsch-zout, Friesch-groen, Pruisisch-zuur*, enz.

c) in de bijvoeglijke naamwoorden, bestaande uit de koppeling van twee adjectieven, die van eigennamen zijn afge-

[illegible] Franco-
[illegible] enz.

2, [illegible] rechter-
[illegible]

a, [illegible] mies.
[illegible]

b, [illegible] word.
[illegible] wanneer
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

in zijn geheel genomen. In dit geval wordt het adjectief door een hyphen met het compositum verbonden, als : *bolvormige-driehoeksmeting*, *platte-driehoeksmeting*, *dollehondsbeet*, *groot-zegelbewaarder*, *oude-kleêrkoop*, *kleinkinderschooltje*, *oude-mannenhuis*, *ijzeren-spoorweg*, *rijnsche-wijnflesch*, *desolate-boedelkamer*, *Groene-weeshuis* (naar de kleeding der weezen), *St.-Catharinagasthuis*, *Heilige-Geestgasthuis*, *Lieve-Vrouwekerk*, enz.

Omtrent het schrijven der telwoorden zou men in twijfel kunnen staan, in hoeverre zij al of niet verbonden moeten worden. Raadpleegt men het gewone gebruik, dan vindt men een telwoord alleen dàn graphisch aan een volgend gehecht, wanneer het de waarde van een multiplicatief adverbium heeft; b. v. *twee* in *tweehonderd* (tweemaal honderd) ook worden *dertien*, *veertien*, *vijftien*, enz. tot *negentien*, aaneen geschreven; in alle andere gevallen laat men de deelen gescheiden. Men schrijft b. v. *zeshonderd negen en veertig duizend vijfhonderd negentien*, *zes en twintig*, enz. Daar echter ook het langste telwoord een zelfstandig deel eener rede uitmaakt, doet zich de vraag voor, of dit gebruik niet is af te keuren, en of niet alle bestanddeelen van een samengesteld telwoord ten minste door koppelteekens behooren vereenigd te worden. Bij eene nadere beschouwing echter laat zich die vraag niet anders dan ontkennend beantwoorden, omdat in zulke vereenigingen al de vereischten eener compositie ontbreken, namelijk een overheerschende klemtoon, de duidelijke samenvatting der leden in ééne voorstelling, en de wijziging der beteekenis van ten minste één lid. Zoo zoekt men b. v. in

driehonderd vier en vijftig millióèn zevenhonderd drie en zestig dúizend negenhonderd acht en zéventig vergeefs naar een woord, dat door zijnen sterkeren nadruk al de overige woorden overheerscht en tot een geheel verbindt. Men hoort kennelijk drie hoofdaccenten, namelijk op *millioen*, *duizend* en *zeventig;* deze zijn even sterk en bewijzen mede, wat iedereen trouwens bij zich zelven kan waarnemen, dat de geest het geheele getal niet in eens omvat, maar het zich achtercenvolgens in drie gedeelten voorstelt, die men zelfs, zonder eenig nadeel voor de duidelijkheid, door comma's zou kunnen scheiden. Eindelijk, ieder woord wordt in deze en dergelijke verbindingen in zijne gewone beteekenis opgevat, behalve dat de getallen, die in vereeniging met *honderd* als multiplicativa staan (*tweehonderd, achttienhonderd*), door de ellips van *maal* of *malen* eene gewijzigde kracht bekomen, ten blijke waarvan zij dan ook met dit woord graphisch verbonden zijn. De Redactie ziet derhalve geene overwegende reden, om hier van de algemeene gewoonte af te wijken, die ten overvloede door het overeenstemmend gebruik in alle beschaafde talen gewettigd wordt. Zij laat dus al de bestanddeelen van een samengesteld telwoord gescheiden, behalve *tien* en *honderd,* die aan het onmiddellijk voorgaande gehecht worden : *dertien, veertien*, *vijftien*, *negentien; tweehonderd*, *zevenhonderd*, *zeventienhonderd,* enz.

Meer grond bestaat er voor het graphisch verbinden der bestanddeelen van samengestelde ranggetallen, als b. v. *drie en twintigste*, *vierhonderd en zevende*, *zeshonderd vier en negentigste.* In deze en dergelijke uitdrukkingen toch worden de verschillende leden door het afleidingssuffix

-de of *-ste*, aan het laatste lid gehecht, tot een geheel verbonden, zoodat zij, in den tegenwoordigen toestand der taal, tot de soort der eigenlijke samenstellingen behooren. Intusschen pleiten gedeeltelijk dezelfde redenen, die in de vorige § zijn aangevoerd, ook hier tegen de verbinding der bestanddeelen. Men heeft dergelijke samengestelde uitdrukkingen dan ook nooit als eigenlijke composita beschouwd, hetgeen daaruit blijkt, dat men oudtijds de suffixen *-de* en *-ste*, ten minste achter de hoofdbestanddeelen, herhaalde, en b. v. schreef : *het hondertste ende tiende jaer; drie dusentste vierhondertste ende seven ende tachtigste.* Daarom acht de Redactie het ongeraden, met de bedoelde uitdrukkingen zoo geheel anders te handelen dan met de eigenlijke getallen, en, in strijd met het gevestigde gebruik in onze en andere beschaafde talen, wanstaltige woordvormen voor te staan, die het oog dikwijls niet zou kunnen overzien. Zij aarzelt derhalve niet, ten opzichte der ranggetallen eene uitzondering op den regel te maken en voort te gaan met gescheiden te schrijven : *negen en zeventigste*, *vijfhonderd dertiende*, enz.

DE BASTAARDWOORDEN.

Evenals ieder beschaafd volk bezigen wij een aantal woorden, die niet in den boezem onzer eigene taal ontstaan, maar bij onderscheidene gelegenheden uit andere talen ontleend zijn. Die vreemde woorden vervallen van zelve in drie klassen : 1) de zoodanige, die geheel Nederlandsch geworden, met het volle burgerrecht begiftigd, als het ware genaturaliseerd zijn; 2) de woorden, die geheel *vreemd* zijn gebleven; en 3) de woorden, die tusschen deze beide soorten instaan, d. i. de eigenlijk gezegde *bastaardwoorden*.

De *eerste* klasse bestaat uit dezulke, die, meestal sedert onheuglijke tijden bij ons in gebruik, hunnen vreemden vorm geheel en al hebben afgelegd, in alle opzichten, in klemtoon zoowel als in klank, aan echte Nederlandsche woorden gelijk zijn geworden, en wier derivata op Nederlandsche wijze gevormd zijn. Deze schijnen geene uitheemsche bestanddeelen, geene vreemde voor- noch achtervoegsels te bevatten, en onderscheiden zich in niets van oorspronkelijke Nederlandsche woorden, dan door hunne afkomst en het gemis van Nederlandsche verwanten in opklimmende

linie. Tot de zoodanige behoort b. v. *kerk*, gr. *κυριακόν*. Dit woord verschilt niet van *berk, merk* en *werk*, het heeft echt Nederlandsche afstammelingen : *kerkje, kerksch, kerkelijk, moederkerk, kerkdeur*, enz. ; maar *κύριος*, het grondwoord, waarvan *κυριακόν* gevormd is, ligt buiten het Nederlandsch taalgebied.

Het grootste aantal der tot deze klasse behoorende woorden is eenlettergrepig, als *aas* (gewicht), *ark, beest, beurs, boei, bres, brief, bul* (open brief), *dom*(*kerk*), *feest, fijn, fraai, gips, gom, graad, inkt, kaap, kaars, kaart, kaas, kalk, kelk, kers, keurs, klaar, klerk, kleur, kluis, koers, koets, koor, koord, korst, kous, krent, kroon, kroot, kruin, kruis, kuur, kwart, lamp, lans, leek, lijn, mijl, munt, nis, paar, paard, paars, part, peer, pen, pers, pijl, pijn, pil, plaats, plein, pleit, pluim, pool, poort, poos, pop, post, preek, prent, proef, prooi, proost, rest, saus, sein, soep, stool, straat, taart, test, tijm, toer, toets, toon, toorts, trein, troef, troon, vlam, vork, wijl* (sluier).

Een groot aantal andere zijn tweelettergrepig met den klemtoon op de eerste syllabe, onverschillig of deze reeds in den oorspronkelijken vorm den klemtoon had of dien eerst in het Nederl. gekregen heeft. De tweede lettergreep is dan meestal geheel of nagenoeg toonloos, waardoor zoodanige woorden het voorkomen hebben van Nederl. woorden met een achtervoegsel. Hiertoe behooren *bijbel, duivel, engel, fakkel, kamer, kamfer, kanker, karper, keizer, kerker, ketter, kevie, kluister, konkel, koppel, kouter, kussen, lelie, letter, menie, mijter, mode, monnik, mosterd, neger, olie, orde, orgel, pauze, peper, perzik, priester, regel, rente, sekse, sekte, singel, sintel, spiegel, suiker, tafel,*

tegel, tempel, tichel, tijger, toren, zegen(wensch), zemel, enz.

Verplaatsing van den klemtoon is geschied bij *deken* (*decanus*), *kansel, kelder, kemel, kervel, keten, keuken, kolder, schotel, venster, vijver, zegen* (vischnet), *zolder*, en andere. Genoemde woorden komen in vorm overeen met de echt Nederlandsche *teugel, hamer, naaister, lomperd, koude, merrie.*

Zeldzaam zijn de tweelettergrepige, die, gelijk *beschuit, bestel* en *vernis*, het voorkomen hebben van Nederlandsche woorden met praefixen als *bedrog, verval.* Andere gelijken weder op andere wijzen naar echt Nederlandsche woorden; zoo hebben *bakelaar* en *kandelaar* denzelfden vorm als *kakelaar* en *wandelaar.* Weder andere hebben den schijn van composita, als *aalmoes, altaar, bisschop, luipaard, meerkat, pelgrim*, die uiterlijk niet verschillen van *aschschop*, enz.

De *tweede* klasse bestaat uit woorden, wier uitspraak en accentuatie niet in het geringste veranderd of gewijzigd is, en die juist zoo als in de vreemde taal worden uitgesproken. Hiertoe behooren b. v. : *facto, jure, incognito, partim, passim, raptim, totaliter, generaliter, pro, contra, ergo, idem, item, punctum, anno, datum, primo, secundo, medio, ultimo, lustrum, grammatica, logica, physica, centrum, hypotenusa, praesens, praeteritum, participium; banco, bon, bruto, franco, netto, tarra, debet, credit, a costi; whist, hombre, spadille, manille, quadrille, basta, ponto, misère, à d' autres, budget, bonbon, bureau, blanc-manger, bougie, cadeau, chapeau, chenille, conservatoire,*

douche, *eau de Cologne*, *joujou*, *shawl* of *châle*, *savoir-vivre*, *souper*, *diner*, *carte blanche*, *vaudeville*, enz.

De *derde* klasse bestaat uit woorden, die in de uitspraak eene geringere of grootere wijziging hebben ondergaan, welke echter niet voldoende is om hun het uitheemsch voorkomen geheel te ontnemen. Zoodanige woorden zijn door die wijziging gerukt uit de taal, waartoe zij oorspronkelijk behoorden, en zijn in zekeren zin Nederlandsch geworden; doch het overblijfsel van de vreemde uitspraak of van den vreemden vorm verhindert, ze gelijk te stellen met echt Nederlandsche woorden, en ze in de eerste klasse te rangschikken. Zij behooren dus eigenlijk eenigermate aan twee talen, waarom men ze niet ongepast *bastaardwoorden* kan noemen.

Wanneer woorden der tweede klasse op Nederlandsche wijze worden verbogen of een Nederlandsch affix bekomen, al blijft hun vorm voor het overige onaangetast, dan treden zij natuurlijk in de klasse der bastaardwoorden; b. v. *bougies*, *bons*, *datums*, *items*, *paternosters*, *doctors* of *doctoren*, *cadeaus*, *bureaus*, *bónnetje*, *cadeautjes*, *itempjes*, *militairen*, *militaire macht*, enz.

De spelling der woorden, die stellig tot de *eerste* klasse behooren, levert weinig zwarigheden op. Die woorden worden beschouwd als genaturaliseerd, als geheel *verdietscht*, en met het volle burgerrecht begiftigd. Zij worden daarom nagenoeg algemeen als oorspronkelijke Nederlandsche woorden geschreven. Niemand spelt thans meer *caars*, *caart*, *cleur*, *clooster*, *coster*, *coucen*, *cruis*, *groupe*, *persic*, *punct*, *train*, *troupe*, enz. De Redactie meent overeen-

komstig dit gebruik als beginsel te moeten aannemen, dat de Nederlandsche spelling in al die woorden behoort gevolgd te worden, ook in die waaromtrent de gevoelens min of meer verdeeld zijn. Zij schrijft derhalve *sieren*, *sieraad* en *singel* met eene *s*, en *troon* zonder *h*, ofschoon sommigen nog aan *cieren*, *cieraad*, *cingel* en *throon* de voorkeur geven. Deze woorden toch worden geheel als Nederlandsche behandeld en verbogen, treden met echt Nederlandsche in compositie, en vormen derivata op Nederlandsche wijze: *ontsieren*, *opsieren*, *versieren*, *sierplant*, *sieraden*, *sieradiën* (gelijk *kleinoodiën*, dat echt Nederlandsch is); *omsingelen*; *onttroonen*, *hemeltroon*, *troonopvolger*, enz.

De spelling van de woorden der *tweede* klasse levert in het geheel geene bedenkingen op. Het ligt in den aard der zaak, dat vreemde woorden, die in de uitspraak geenerlei wijziging hebben ondergaan, hunne oorspronkelijke spelling, de zichtbare voorstelling hunner uitspraak, onveranderd behooren te behouden.

De woorden der *derde* klasse, ontleend uit talen, die het Latijnsche (d. i. hier hetzelfde als het Nederlandsche) letterschrift bezigen, worden op de oorspronkelijke wijze geschreven, voor zooverre hunne uitspraak onveranderd is gebleven. Waar deze echter gewijzigd is, en de oorspronkelijke spelling tot eene ongewone uitspraak aanleiding geven zou, wordt de spelling in zooverre op Nederlandsche wijze veranderd.

De wijziging der uitspraak heeft plaats 1) aan het einde der woorden, 2) in het lichaam van het woord.

1) De wijziging aan het einde der woorden heeft meestal haren oorsprong te danken aan de noodzakelijkheid om de woorden op de Nederlandsche wijze te verbuigen. Zij bestaat doorgaans in het afkappen der laatste lettergreep, ten gevolge waarvan dikwijls eene wijziging in de spelling der voorlaatste noodzakelijk wordt. Zoo is b. v. *praefix* het Lat. *praefixum*, *evangelist* het Lat. *evangelista*, *publicist* het Fransche *publiciste*, *trompet* het Fransche *trompette*. Daar de klinker in de voorlaatste lettergreep der genoemde vreemde woorden geene verandering in de uitspraak ondergaat, blijven *praefix*, *evangelist*, *publicist* en *trompet* voor het overige onveranderd. Anders is het, wanneer *problema*, *particula* en *publique* de laatste syllabe verliezen; de *e* moet alsdan in *probleem* noodwendig verdubbeld worden; de *u* van *particula* gaat in de toonlooze *e* over, en dit maakt weder de verandering van *c* in *k* noodzakelijk, waardoor de vorm *partikel* ontstaat; de uitgang *-ique* moet, na afwerping zijner *e*, bij ons *-iek* worden : *publiek*.

Latijnsche woorden worden niet altijd in den nominatiefvorm overgenomen : dikwijls ligt een der verbogen naamvallen ten grondslag aan het bastaardwoord; vandaar dat *majesteit*, Lat. *majestas*, *majestatis*, — *contingent*, Lat. *contingens*, *contingentis*, — *sextant*, Lat. *sextans*, *sextantis*, eene *t* hebben.

Niet altijd echter is de laatste lettergreep van het vreemde woord afgeworpen : dikwijls is alleen de uitspraak veranderd. Zoo zijn b. v. Fr. *palais*, *laquai*, *souverain*, *livrée*, *général*, *profit*, in *paleis*, *lakei*, *souverein*, *livrei*, *generaal*, *profijt*, enz. overgegaan.

Door deze en dergelijke veranderingen zijn de bekende

bastaarduitgangen : *-aal*, *-aan*, *-aat*, *-ant*, *-eel*, *-eeren*, *-eet*, *-ent*, *-et*, *-ief*, *-iek*, *-iel*, *-iet*, *-ijn*, *-ijt*, *-oor*, *-uut*, *-oen* en andere ontstaan, die geheel op Nederlandsche wijze behandeld worden. Alleen de uitgangen *-air* en *-oir* der Fransche adjectieven behouden hunne vreemde *ai* en *oi*, b. v. *militair*, *stationnair*, *transitoir*, *executoir*, enz.

Het bastaardachtervoegsel *-aadje* vereischt eene afzonderlijke overweging. Het is uit het Fransch ontleend ten tijde dat *-age* (Ital. *-aggio*, Lat. *-aticum* (1)) in die taal nog, op Italiaansche wijze, als *aadzje* luidde. Die uitspraak heerschte toen ook bij ons, maar kon slechts gebrekkig in Nederlandsch schrift worden uitgedrukt; vandaar de verschillende schrijfwijzen : *pelgrimaedse*, *pelgrimagie*, *pelgrimaedje*. Thans, nu wij in dat en alle dergelijke woorden, evenmin als de Franschen, eene *d* laten hooren, is de spelling *pelgrimaadje*, *stellaadje*, enz. buiten alle verhouding met de uitspraak geraakt, terwijl zij soms aanleiding geeft, dat zoodanige woorden geheel letterlijk overeenkomstig hunnen vorm worden uitgesproken. Daar de uitspraak der *g* als *zj* toch plaats vindt in de Nederlandsche woorden *genie*, *logement*, *gage*, *gelei*, *horloge*, enz., en dus bij ons in geenen deele onbekend is, en iedereen ook gewoon is *college*, *manege*, *engagement*, *menage*, *courage*, *courtage* te schrijven, bestaat er inderdaad geene overwegende reden, om de zonderlinge spelling *-aadje* te behouden. De Redactie aarzelt daarom niet eene schrijfwijze te laten varen, die eene geheel verouderde uitspraak tot grondslag heeft, maar met de hedendaagsche in strijd is, sinds lang

(1) Zie Diez. *Gramm. der Romanischen Sprachen*, 2e uitg. D. II. bl. 288 en vlg.

velen tot aanstoot en ergernis heeft gestrekt, en nooit consequent is toegepast. Zij meent derhalve te moeten schrijven : *page*, *pelgrimage*, *bagage*, *slijtage*, *stellage*, *stoffage*, *lekkage*, *tuigage*, enz. — Zoo vervalt ook van zelf de ongelijkheid in de spelling van *passaadje* en *passagier*, enz.

2) Veranderingen in het lichaam der woorden, ter voorkoming eener ongewone uitspraak, hebben bijna uitsluitend in Fransche woorden plaats. Zij bestaan voornamelijk in het weglaten der accenten, b. v. in *genie*, *ingenieur*, Fr. *génie*, *ingénieur*, waarin de Fransche *é* voor de toonlooze *e* heeft plaats gemaakt. Zoo is ook de uitspraak der Fransche *g* in *garnison*, *guitare* voor de gewone Nederlandsche geweken. Daarom laat men de *u* uit *gitaar*, enz. weg.

Om gelijke reden schrijft men *pleizier* of *plezier* voor *plaisier*, en *seizoen* voor *saisoen*, dewijl de uitspraak der *ai* op Fransche wijze in deze woorden niet meer in gebruik is.

Eene bijzondere aanmerking moet gemaakt worden betreffende de woorden, die uit het Grieksch ontleend zijn. Deze namelijk worden wel in de oorspronkelijke taal met een ander letterschrift geschreven; doch dit is voor ons geheel onverschillig, omdat de meeste dier woorden door het kanaal van het Latijn tot onze kennis zijn gekomen, en dienovereenkomstig op Latijnsche wijze uitgesproken en gespeld worden. Wij zeggen niet : *hupoteinoeza*, *sustema*, *fuzikè*, *euaggelion*, *oikonomia*, *Makedonia*, *Kimoon*, *Platoon*, *Thrazuboelos*, *Aiguptos*, *hetairen*, enz.; maar wij spreken die woorden uit, overeenkomstig den vorm, dien zij in het Latijn bekomen : *hypotenusa*, *systema*, *physica*, *evangelium* (of *evangelie*), *oeconomia* (of *oeconomie*), *Macedonië*, *Cimon*, *Plato*, *Thrasybulus*, *Egypte* (of *Aegypte*), *hetaeren*, enz.

Eene consequente spelling op Grieksche wijze is derhalve zoo goed als onmogelijk ; en deze wordt ook trouwens door niemand verlangd. Doch hoewel de Latijnsche schrijfwijze als norm en regel voor de Grieksche beschouwd wordt, maken sommigen eene uitzondering ten opzichte van de κ en φ, die zij niet door de Latijnsche *c* en *ph*, maar door *k* en *f* teruggegeven willen hebben ; zij schrijven daarom *theokratie*, *fysika* of *fyzika*, *filosofie* of *filozofie*. Deze spelling, uit welk oogpunt ook beschouwd, is inconsequent en maakt noodeloos inbreuk op den — anders algemeenen — regel. Geschiedt zulks om de spelling meer met het Grieksche spraakgebruik in overeenstemming te brengen, dan wordt de *f* verkeerd aangewend, dewijl φ, zoo ooit, zeker niet te allen tijde de waarde van *f* gehad heeft. Is het om aan de woorden een meer Nederlandsch voorkomen te geven, waarom dan de *th* en de *y* ter uitdrukking van de θ en υ behouden, terwijl de enkele *t* en *i* de gewone uitspraak dier letters even goed zouden voorstellen ? Die spelling is dus inderdaad slechts eene nuttelooze en willekeurige afwijking van de regelmaat. De Redactie kan dan ook geene enkele geldige reden bedenken, om ten aanzien der twee genoemde letters anders te handelen, dan zij in de overige gevallen genoodzaakt is te doen. Zij meent derhalve den regel : Grieksche woorden worden op Latijnsche wijze gespeld, consequent te moeten volgen, en schrijft dus ook : *academie*, *theocratie*, *physica*, *orthographie*, *philosophie*, enz.

De uit het Grieksch ontleende bastaardwoorden zijn, wat de uitgangen betreft, aan denzelfden regel als de overige onderworpen. Zoo schrijve men : *biograaf, photograaf, telegraaf, telescoop, philanthroop, philosoof, basilisk, apo-*

crief, *acustiek*, *cliniek*, *diptiek*, *synoniem*, *proseliet*, *apostel*, *diaken*, *scaphander*, enz.

Er blijft der Redactie nog overig de gevallen te omschrijven, waarin zij meent, dat het algemeen gebruik het spellen op Nederlandsche wijze volstrekt vordert, en die derhalve als onvermijdelijke uitzonderingen op de gegeven regels moeten beschouwd worden.

Wanneer men de woorden der beide eerste klassen vergelijkt, dan ziet men, dat die, welke begrippen uitdrukken, die onder alle rangen en standen der maatschappij gangbaar zijn, een geheel Nederlandsch gewaad hebben aangetrokken; terwijl die, welke hunnen vreemden vorm onveranderd hebben behouden, slechts bij hoogere standen, in bijzondere kringen, of bij lieden van wetenschappelijke vorming in gebruik zijn. Deze waarneming geeft het richtsnoer aan de hand, dat bij het spellen der bastaardwoorden tot leiddraad strekken kan. Uitdrukkingen, bepaaldelijk meer door hoogere standen gebezigd; benamingen van voorwerpen van weelde; termen uitsluitend gebruikelijk in wetenschappen, en in kunsten en beroepen, die eene wetenschappelijke voorbereiding vereischen, worden geschreven overeenkomstig de boven opgegeven regels. Benamingen daarentegen van alledaagsche voorwerpen; uitdrukkingen van denkbeelden, onder alle standen gangbaar; namen van zaken, voorkomende in ambachten en beroepen door minkundigen uitgeoefend, worden, zooveel de uitspraak het toelaat, op Nederlandsche wijze geschreven.

Wanneer men het gebruik gadeslaat, ziet men, dat het werkelijk doorgaans zóó handelt. Immers men schrijft meestal overeenkomstig de vreemde spelling : *dejeuneeren*,

soupeeren, *incommodeeren*, *receptie*, *felicitatie*, *discretie*, *canapé*, *candelaber* (of *candelabre*), *lorgnet*, *specerij*, *vermicelli*, *macaroni*, *morilles*, *philosophie*, *physica*, *logica*, *categorie*, *maçonnerie*, *loge*, *concreet*, *abstract*, *scrupel*, *lancet*, *pincet*, *bistouri*, *crayon*, *aquarel*, *pose*, *silhouet*, *photographie*, *tachygraaf*, enz.; daarentegen *dukaat*, *biljard*, *biljet*, *kapel*, *kapelaan*, *knaster*, *kamfer*, *kapitaal*, *karakter*, *karwats*, *kwartier*, *kazerne*, *kasteel*, *kastelein*, *likeur*, *ons* (gewicht), *kamperfoelie*, *peterselie*, *postiljon*, *praktijk*, *stukadoor*, *katrol*, *karkas*, *loods*, *penseel*, *vermiljoen*, *traktaatje*, *traktement*, enz.

Eene bijzondere opmerking moet hier gemaakt worden omtrent enkele woorden, die wel tot eene hoogere klasse van denkbeelden behooren, maar eene eigenaardige populariteit hebben verkregen door het veelvuldig gebruik in de poëzie, die uit haren aard afkeerig is van het gebruik van eigenlijk vreemde woorden, als niet passende in den hoogeren stijl. Die woorden derhalve, die in de poëtische taal voor goed zijn aangenomen, zijn daardoor van zelf als Nederlandsche gestempeld. Zoodanige zijn : *poëzie* of *poëzij* zelf, *porfier*, *saffier*, *zéfir* of *zefiér*, enz. De analogie zou de vreemde spelling *poësie*, *porphier*, *sapphier*, *zephyr* of *zephier* vereischen; doch zij hebben van onze dichters het burgerrecht verkregen, dat hun op de inheemsche spelling aanspraak geeft.

Hiermede meent de Commissie den vereerenden last, welken het Staatsbestuur haar wel heeft willen opdragen, te hebben volbracht. Zij eindigt hare taak met den vurigen

wensch, dat de spelregels, die door haar de Vlaamsche schrijvers worden aangeraden, en met degene overeenstemmen, welke de Redactie van 't Woordenboek heeft aangenomen, een einde mogen stellen aan het verdrietig gekibbel, dat, tot groot leedwezen van de vrienden der moederspraak, op orthographisch gebied in de Nederlanden al te lang heeft geheerscht. Zij durft zich echter niet vleien in eene zaak, waar altijd zooveel verschillende meeningen hebben bestaan, allen te hebben bevredigd; doch zij is overtuigd, — en zij vreest niet, in hare overtuiging te worden te leur gesteld, — dat iedereen, die den bloei der Nederlandsche letteren, door Maerlant en Stoke, Zevecote en Vondel, Willems en Bilderdijk verheerlijkt, waarlijk behartigt, uit liefde voor de dierbare moederspraak zijn bijzonder gevoelen zal willen opofferen, opdat de leuze *ééne taal*, *ééne spelling*, wier verwezenlijking zooveel invloed zal hebben op den eerbied, waarmede vriend en vijand onze letterkunde zullen bejegenen, eindelijk en voor altijd eene waarheid worde. Het zij zoo!

In name der Commissie,

De Verslaggever,

Dr. J. F. J. HEREMANS.

Ministerien van Binnenlandsche Zaken en van Justitie.

LEOPOLD, Koning der Belgen,

Aan allen tegenwoordigen en toekomenden, HEIL.

Gezien Ons besluit van den 25sten januari 1864, houdende instelling eener Commissie gelast met het onderzoeken van de waarde der wijzigingen, toegebracht aan het stelsel voor de Vlaamsche spelling aangenomen, en met het beramen der geschiktste middelen om tot de eenparigheid te geraken;

Gezien het verslag en de besluitselen van gemelde Commissie, strekkende ter aanneming van een spellingstelsel, gelijk aan hetgene dat zal gevolgd worden voor het samenstellen van het groot taalkundig woordenboek der Nederlandsche taal, aan eene internationale Commissie toevertrouwd;

Op voorstel Onzer Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Justitie;

Hebben Wij besloten en Wij besluiten :

Art. 1. De besluitselen genomen en de regels hepaald door de bij Ons besluit van den 25sten januari 1864 ingestelde Commissie, zijn aangenomen, zooals zij in het hierbijgaande bijvoegsel zijn opgegeven, voor het onderwijs der Vlaamsche taal in de scholen en athenaea van den Staat, voor de bestuurlijke briefwisseling, voor de Vlaamsche vertaling der wetten en besluiten, en, in het algemeen, voor al de openbare acten, uitgaande van wettelijk aangestelde overheid.

Art. 2. Onze Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Justitie zijn, ieder wat hem betreft, met de uitvoering van het tegenwoordige besluit gelast

Gegeven te Laeken, den 21sten november 1864.

LEOPOLD.

Van 's Konings wege :

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

ALP. VANDENPEEREBOOM.

De Minister van Justitie,

VICTOR TESCH.

BIJVOEGSEL.

Spelling der Nederlandsche Taal.

Regels door de koninklijke Commissie aangenomen.

De Commissie, bij koninklijk besluit van den 25sten januari laatstleden gelast met het onderzoeken der verschillende wijzigingen, welke het spellingstelsel van het in 1841 te Gent gehouden Taalcongres heeft ondergaan, en tevens met het beramen van middelen om tot de wenschelijke eenparigheid te geraken, aanvaardt de volgende regels, die insgelijks door de Redactie van het aanstaande Nederlandsch Woordenboek zullen worden in acht genomen.

1. De verlenging der *a* en *u* in geslotene lettergrepen geschiedt door verdubbeling (*taak, taal, bestuur, muur*).

2. De dubbele *e* en *o* worden gebruikt in opene lettergrepen, wanneer de *e* en *o* scherplang zijn, alsook in de geklemtoonde bastaarduitgangen *-eeren* (*regeeren*), *-eel, -eelen, -eele* (*houweel, houweelen, — officiëel, officiëele*) en *-ees, -eezen* (*Portugees, Portugeezen*).

3. Het letterteeken *ij* wordt met twee stippen geschreven, behalve in woorden van Griekschen oorsprong en in eigennamen met de klanken *ey, uy, aey, oy, oey, ooy*, waarin men de *y* moet gebruiken (*Egypte, Cyrus, tyran, Huygens, de Keyser*).

4. Eene enkele *a* is voldoende in den tweeklank *au* (*pauw, grauw, blauw*).

5. Men schrijft met enkele *i* zoowel *wij vleien, kruien, draaien, bloeien, tooien* als *ik vlei, krui, draai, bloei, tooi*.

6. De geadspireerde keelklank, die zich vóór eene *t* bevindt, wordt zonder op de afleiding te letten door *ch* voorgesteld (*kracht*, *macht*, *gezicht*, *gewicht*, *bracht*), behalve in de regelmatige vormen der werkwoorden, wier stam op eene *g* eindigt (*vliegen*, *hij vliegt*, *gij vloogt*, — *wiegen*, *hij wiegt*), en in de zelfstandige naamwoorden door achtervoeging van *-te* gemaakt van bijvoeglijke naamwoorden op *g* (*hoog*, *hoogte*, — *menig*, *menigte*).

7 De *ch* is voldoende in *lachen*, *kachel*, *lichaam*, enz.

8. Op grond der uitspraak verwisselt men in *koninklijk*, *koninkrijk*, *jonkheid*, enz. de oorspronkelijke *g* met *k*.

9. Achter eenen langen klank of tweeklank gebruikt men de *s* enkel (*ruischen*, *wasem*, *bloesem*, *Pruisen*, *Rijsel*).

10. Het woord *samen* wordt met *s* geschreven in samenstellingen, die er mede beginnen (*samenspraak*, *samenzwering*), alsook wanneer het alleen staat, behalve in *te zamen*.

11. Men schrijft *ontvangen*, *ontvonken*, enz. met eene *v* en niet met eene *f*.

12. Ter voorkoming van eene verkeerde uitspraak schrijft men *heuglijk*, *ontzaglijk*, *onverdraaglijk*, *bijvoeglijk*, enz. zonder ingeschoven *e* achter de *g*.

13. Men schrijft *adellijk*, *middellijk*, *onmiddellijk*, *teugelloos*, enz. met dubbele *l*, maar *hemeling*, *heuveling*, *edeling*, met eene enkele *l*.

14. Men schrijft naar verkiezing *eigentlijk*, *opentlijk*, *wezentlijk*, of *eigenlijk*, *openlijk*, *wezenlijk*, met of zonder ingeschoven *t*.

15. Men schrijft *alleszins*, *anderszins*, *eenigszins*, *geenszins*, *veelszins*, en niet *allezins*, *anderzins*, *eenigzins*, *geenzins*, *veelzins*.

16. De verkleiningsuitgangen *-je* en *-ken* worden, de eerste zonder, de tweede met eene eind-*n* gespeld.

17. Men schrijft *doorgaans, volgens*, *wetens*, *willens*, *nopens*, *thans* en *althans*, en niet *doorgaands, volgends*, *wetends*, *willends*, *nopends*, *thands* en *althands*.

18. Men schrijft naar verkiezing *drie* of *drij*, *bie* of *bij*, *iever* of *ijver*.

Aldus vastgesteld in zitting van den 7den september 1864.

De Secretaris,
DÉSIRÉ DELCROIX.

De Voorzitter,
J. DAVID.

De Ondervoorzitter,
F. RENS.

De Leden,
H. CONSCIENCE.
J. M. DAUTZENBERG.
J. F. J. HEREMANS.
K. F. STALLAERT.
J. VAN BEERS.

Gezien en goedgekeurd om bij Ons besluit van den 21sten november 1864 te worden gevoegd.

LEOPOLD.

Van 's Konings wege :
De Minister van Binnenlandsche Zaken,
ALP. VANDENPEEREBOOM.
De Minister van Justitie,
VICTOR TESCH.